

Gimes Imre

ISPÁN TERÉZ

Színmű 3 felvonásban

Szereplők:

Börzsönyi József
Börzsönyi Péter
Moharos István
Urszin Ágoston
Csörge Dániel
Berkó István
A pap
Ispán Teréz
Nagy Maris
Juli néni
Fehér Teri
Gábor és Jani (gyerekek)
Harangozó

Történik 1956-ban egy alföldi kis faluban.

I. felvonás

Szín: Gazdag paraszt szobája. Hátról az ablaknál két egymás melletti ágy, az egyik megvetve. Középen asztal, körülötte székek. Jobbra és balra ajtó, az egyik ajtófélfán derékmagasságban egy kampós szög áll ki.

Börzsönyi József: *(Hetvenéves, nagybeteg férfi. Egyedül van a szobában. Egy kis ideig az ágyban fekszik, aztán föltápáskodik, végül lelép az ágyról és leül a mellette elhelyezett sámlira.)*

Börzsönyi Péter: *(Börzsönyi József fia, negyven év körüli férfi, belép. Amikor meglátja apját, riadtan kérdi:)* Jobban van?

Börzsönyi József: *(Fáradtan, de érthetően beszél.)* Szóltál a gyerekeknek?

Péter: Megmondtam nekik.

József: Mit válaszoltak?

Péter: Nevettek. Mindenki nevet ezen, apám.

József: Hozzák a földet?

Péter: Hozzák, itt lesznek mindjárt.

József: Te miért nem mentél velük, te lusta, te...

Péter: A papot várom.

József: Minden darabból hoznak? A Moharoséból is?

Péter: Mindegyikből. A mohásba Gábor, emebbe Teréz ment.

József: Ő is nevetett?

Péter: Nem.

József: Menj ki eléjük, siessenek, mert késő lesz.

Péter: *(Indul.)*

József: *(Erélyesen.)* Várj.

Péter: Mit akar?

József: Terézzel beszéltél?

Péter: Szóltam neki, de nem felel. Csak nézi az embert, mint egy veszett farkas.

József: Járd a kedvében, nem mehet el innen. Gondoskodom róla, hogy a feleséged legyen, mert nem tehet mást. De vigyázz rá, mint a szemed fényére. Ért mindent. Szép lány, vigyáz a földre. Kétéves kora óta tartom.

Péter: Láncra verve.

József: Azért tépi majd szét, aki az enyémhez – *(megvetően)* –, a tiedhez nyúl. Megértettél?

Péter: Meg. *(Végignézi apját, lassan kimegy.)*

A pap: *(Hetven év körüli férfi, belép.)* Jónapot Börzsönyi bátyám. No lám, semmi baj nincs, de ilyenkor mégse ül az ember. Bizony nem. *(Börzsönyi József félelmetesen nézi.)* Úgy ám!

József: Maga jó emberem volt mindig. Eljött hozzám, beszélgettünk, ha nem is nagyon jártam templomba. Megértettük egymást.

A pap: Azt szerettem magában, hogy egyenes ember, kimondta bátran, ami a szívéen feküdt.

József: Most is erről van szó. Péter és Teréz miatt kértem. Vigyázzon Péterre. Ijessze meg, hogy följelenti, ha mindent elherdál. *(Kis szünet.)* Van a pincém alatt még egy pince. A rejtett lejárata a szénalehányóból nyílik. Ott vágja le az állatokat, amiket aztán elad a piacon. Ezzel szorítsa őt. *(Nagyot sóhajt.)* Mondok még valamit. – Egyszer részegen jöttem haza, öt-hat éve ennek. Teréz tizenegy, tizenkét éves lehetett. Jól fejlett volt már akkor, és hát megtörtént. Megesik a férfival az ilyesmi. Ha az a nyomorult Berkó Pista kerülgetné, mondja meg neki, hogy Teréz... kurva. De a lány is hallja meg, hogy Pista tudja, mi fán termett.

A pap: Ezt nem mondhatom, de fölvilágosítom, mert szeretem a fiút, hiszen két évig volt nálam, és az igazságot tudnia kell.

József: *(Pénzt ad a papnak.)*

A pap: *(Elteszi a pénzt.)*

József: Péternek el kell vennie Terézt feleségül.

A pap: *(Meghökken.)* Péter negyven éves elmúlt, ő pedig tizennyolc.

József: Öreg mag jól megbújjik a friss földben.

A pap: Előbb maga, most pedig a fia?

József: Több baj is van ennél a világon.

A pap: *(Méltatlankodva rázza a fejét, de Börzsönyi nem veszi észre.)* Nem fél a haláltól?

József: Eddig még mindenki kibírta.

A pap: A többi gyerekről nem gondoskodik, Börzsönyi bátyám? Idefogadta őket kicsi korukban, és most Péter és Teréz kénye kedvére bízta őket?

József: Maradjanak itt és dolgozzanak.

A pap: Ha majd megmaradnak semmi nélkül.

Ispán Teréz: *(Tizennyolc-tizenkilenc év körüli, komor, mindenre elszánt, kemény és nyers lány, belép. Egy edényben földet hoz és a haldokló elé löki.)* Itt a földje, a Seprősről. *(A paphoz.)* Föladta?

A pap: Még nem.

Teréz: Azt hiszi, tovább húzhatja, ha vár vele? Dologidő van, nem érünk rá.

József: Már nem húzom soká. Majd kihajtod belőlük, amit most ellopnak. Szóltak valamit, zúgolódtak? Berkó Pista mit üzent? Beszélni akarok vele, megmondom annak a gyalázatosnak, hogy a temetésemre se jöjjön el.

Teréz: *(Nem felel.)*

József: Ti pedig a halálom után megesküdtök Péterrel. Ha tovább lopná a napot, akkor kapard ki a szemét, vagy vágd belé a villát.

Nagy Maris: *(Kövér, tizenhét éves lány, Börzsönyi másik fogadott lánya, belép. Ő is földet hoz, illendően leteszi az asztalra.)* Tessék édesapám. A Moharos István földjéről. *(Sír.)*

József: Maris.

Maris: Tessék édesapám.

József: Menj, hozzál föl bort.

Maris: *(Szepegve.)* Hozok. *(Kimegy.)*

Teréz: *(Utánozza Marist.)* Tessék édesapám.

József: Ne bánts. Ha esik az eső, ő is az eresz alá áll. Megboldogult anyja, az unokahúgom se volt okosabb nála, és mégis hat gyereket hozott a világra.

Harangozó: *(Jön.)* Adjon isten. Áldja meg a teremő mindnyájukat. *(Szünet.)* Harangozhatok már?

A pap: Kinek harangoznál, te oktalan?

Harangozó: *(A paphoz.)* Péter sürgetett.

József: *(Komoran, érdesen.)* Azt hiszi, ha szétrohadok, szabad a vásár, jöhet, mehet, lothat. Itt maradok én tovább is. *(Figyelmeztetően.)* Én szólok, ha Teréz mond valamit. *(A paphoz.)* A lélek megszáll abban, aki hasonlít ránk.

A pap: Akiben megbíztunk.

József: *(Göröcsösen kapaszkodva feláll, az ajtófélfához vánszorog, nadrágszíját hátul a kampósszőghöz akasztja és így biztosítja, hogy ne vágódjon el. Félelmetes. A paphoz.)* Szóljanak a gyerekeknek, jöjjenek már. *(A pap és a harangozó kimennek.)*

József: Add ide az orvosságot és a pálinkát.

Teréz: *(Pálinkásüveget és egy tablettát nyújt át.)*

József: *(Lenyeli az orvosságot, iszik.)*

Teréz: *(Fojtott gyűlölettel.)* Igya ki az egészet. A jó törköly erőt ad. Feleségét, Anica nénit is megittatta halála előtt.

József: *(Leejti az üveget.)* Mit beszélsz?

Teréz: Láttam. Fölcsérélte az üvegeket.

József: *(Halkan, jelentősen.)* Rákja volt, három éve már, s te akkor, július végén, nagyobb voltál, mint a kukorica.

Teréz: Azért morzsolt le zölden. Verte volna meg az isten.

József: Nem tudott róla senki, és ha Péter elvesz, nem is tudják meg soha.

Péter: *(Belép, élesen.)* Miért állt föl? Beakasztotta a nadrágszíját? Feküdjön le.

Teréz: Dologidőben nem akar meghalni.

Péter: Nem kérdeztelek.

Teréz: Kérdés nélkül is felelek, többet is, mint kell.

József: A gyerekek nem jönnek még? Kiálts értük.

Teréz: *(Kinyitja az ajtót, hangosan.)* Gábor! Jani!

Egy fiúhang: Hozzuk már!

(Két fiú földdel teli edénnyel belép.)

Gábor: *(Tizenöt éves fiú.)* Én a gázló és a dombhát tetejéről hozom. *(Halkan nevet.)*

Jani: *(Tizennégy éves fiú.)* Én a Gerle mellől. *(Ő is nevet.)*

József: Tegyétek mind ide a székre. *(A fiúk a földet a székre helyezik, és kuncognak.)*

(A pap és Maris bejönnek, Maris kezében boroskancsó és poharak.)

A pap: Csak nem akar inni, Börzsönyi bátyám?

József: Ne is eggyel, hanem két pohárral adjatok.

Péter: *(Három pohárba tölt bort, a pap, az öreg Börzsönyi és Péter kiisszák, aztán Péter még egy pohárral tölt az apjának.)*

(Moharos István belép.)

Moharos: *(Hatvan év körüli férfi.)* Adjon isten. Jónapot kívánok.

József: Töltsél, Péter.

Péter: *(Újabb két pohárral tölt.)*

József: *(Koccint Moharossal, látszólag jobban érzi magát. Moharoshoz.)* Te is átjöttél, Moharos?

Moharos: Nincsen bűnöm.

József: Az a baja az embernek, hogy a vétkét hamar elfelejti.

Moharos: Meg az adósságát.

József: Ki tartozik többel, te, aki a szőlőm felét bitoroltad, vagy én, aki megvettem az oroszoktól lopott lovad, és az árát azért nem fizettem ki neked. Nem dolgoztál a kamatért.

Moharos: Az a föld sose volt a tied. Megvettem tisztességgel Seprőstől az árverésen.

József: Akit előbb csendörkézre adtál, engem pedig az árverés napján hamis sürgönnyel a városba küldtél a bíróságra.

Moharos: Nem én táviratoztam.

József: Biztos, hogy nem te, mert itthon voltál, hanem valamelyik cinkosod.

A pap: Ne beszéljünk most erről, emberek.

Moharos: Hallgathatunk.

József: Mennyit kérsz a földért, István?

Moharos: Nem eladó.

József: Akkor se, akkor se, ha... elárullak? *(Elhallgat, majd nyomatékka!)*
No, majd Böszörményi tisztelendő úr megmondja a többet, hogy mennyit kapsz, hogy mennyit hagyok érte... a lovad árát is megkapod!

A pap: *(Int, hogy ne válaszoljon.)*

Moharos: Isten veled, József. *(Megfogja Börzsönyi kezét.)* Isten áldjon meg. *(Leszegett fejjel lassan kimegy.)*

József: *(Behunyja a szemét, nem viszonozza a köszönést.)*

A pap: Fáj valami?

József: Nagyon. A szőlő. – Itt vannak?

A pap: Igen.

József: Adja ide azt a vaskazettát, tisztelendő úr, meg a ceruzát.

A pap: *(A vaskazettát és a ceruzát odaadja Börzsönyinek.)*

József: Örökséget hagyok. Ha nagy baj lesz, vegyétek elő. Moharasról se felejtkezem meg.

Maris: Nekem semmit se hagy, édesapám?

József: *(Alig hallhatóan.)* Neked, Maris? De hagyok. Ha nagy bajba kerülsz, Teréz majd odaadja. *(A paphoz.)* Van magánál szentkép?

A pap: Van, tessék. *(Átad egy kis képet.)*

József: *(Átveszi a képet.)* Erre írom.

A pap: *(Figyelmeztetően.)* A szűz anya képe!

József: Tudom. Most menjenek ki, ha kiáltok, hívják be Terézt.
(A pap és Maris kimegy.)

József: *(Ráír valamit a szentkép hátlapjára, beteszi egy kis vaskazettába, egy percig háttal áll, keres valamit, aztán az asztalfiókból kulcsot vesz elő, utána egy széket húz a kémény-kabinajtó alá, erejét megfeszítve rááll és bezárja a kabinba a kazettát. A széket helyére teszi, és vánszorogva leül a sámlira.)* Teréz! Teréz!

Teréz: *(Belép.)* Mit akar?

József: Itt ez a kulcs. *(Átadja, és Teréz átveszi a kabinajtó kulcsát.)* Marist ezzel szorítsd, hogy dolgozzon, mert lusta, piszkos... *(a kabinajtóra mutat)* ...örökséget hagytam rá, és Moharosra is.

Teréz: Hagyott is maga valamit, nincs magának semmije, csak földje, meg bolhái és ez a pár göthös állat.

József: Meglátod.

Teréz: Már úgyis neveti az egész falu. *(Az edényekben levő földre mutat, és indul az ajtó felé.)*

József: Csak nevéssenek. A földet nevetik a bitangok... mit tudják ők, mi az?...

Teréz: *(csöndesen)* Csillapodjon, hiszen már nem tudja, mit beszél.

József: Ezt a kulcsot tedd el. A kamrában... a ládát nyitja. Fölül, ócska szerszámok, üvegek. *(Csönd.)* Lent a farakás és a lomok alatt puska van és golyók. *(Újra csönd.)* Ereszd beléjük, ha a földemet bántják. Halj meg inkább.
(A pap és Péter visszajönnek.)

A pap: Bejöhetünk?

József: *(Hörögve.)* Kincset hagytam. Teréz megőrzi.

Péter: *(Halkan nevet.)*

A pap: Feküdjön be az ágyba, Börzsönyi bátyám. *(A pap és Péter ágyba segítik.)*

József: Adjatok még. *(A borra mutat.)*

Péter: *(Tölt, átnyújt az apjának egy pohárral és mindhárman isznak.)*

József: Ha rosszat tettem, újra megtenném. Csak az a bűnöm, hogy nem éltem eleget, és szerezhettem annyit, mint apám, aki nyolcvan éves korában alkudott tíz holdra, és nagyapám, aki betyár volt.

A pap: Hetven év nagy idő.

József: *(Haddonászva.)* Annak, akinek harminc is sok.

A pap: Feküdjön nyugodtan.

József: Moharostól szereztétek vissza... ő jelentette föl Seprőst, aki sztrájk-ra uszított az uradalomban.

Péter: Hagyja már, apám ezt a bolondságot. Maga se jelentette föl. Majd jelentse az istennek. *(Körülnéz.)* Hová tette a vasdobozt?

József: *(Megfontoltan, súlyosan.)* Hozzád meg, utolsó szavam a köpés. *(Ráköp a fiára.)*

A pap: Börzsönyi bátyám, adjuk meg a végső tisztességet.

József: *(Halkan, megfontoltan.)* Nem a haláltól fáj az ember szíve, hanem mert itthagya a világot bizonytalanságban. Most, amikor talán megváltozik minden. *(A földdel teli edényekre mutat.)* Akikért annyit szenvedtem, azt nem vehetik el. Ebbe két évig nem vetettem semmit, csak a gazt tisztogattam róla Terézzel. *(Másik edényre mutat. Elborultan.)* A dombháton betakartam a fákat éjjel, és nappal kinyitottam. *(Újabb edényre mutat.)* Ez a Moharos István szőlője, ne nyugodjatok békében, ha nem szerzitek vissza tőle. *(Az*

ágyába vesz három edényt.) Te a Mélyföld vagy. Ez a Gázló. Ikrék ők. Ha az egyik beteg, a másik sziket izzad. Szúrj beléjük, Teréz, ha megkívánják. Itt a Seprős telke. Amikor agyonverték a csend-örök, én vettem meg a feleségétől, mert nem sajnáltam tőle egy kis lisztet és zsírt, míg az ura börtönben ült. Terézzel új termőtalajt vittünk rá, hogy leheletét se érezzem neki. Most már minden az én verejtékemtől fényes. *(A paphoz:)* Érti?

A pap: Értem.

József: Dehogyan érti. Akkor félreverték a harangokat, és maga is harangnak állana be és jajgatna a földnek és az égnek a bitorlók ellen, akiknek nem vérük a föld, csak nyúzzák. Mérgezd meg azt, aki hozzányúl. *(Hörög, feje lehanyatlak.)*

A pap: Ego te absolvo...

József: *(Vonaglásában földet vesz a szájába, és görcsösen rágja.)*

A pap: ...in nomine patrii et filii et spiritus sancti. Amen. *(Gábor, Maris és Jani kimennek. A pap lábujjhegyre áll, figyelő Börsönyi arcát és csendet int.)* Még él.

Péter: Fél órája, amikor injekciót adott neki az orvos, azt mondta, ilyen erős szíve kevés embernek van. Elhúzza talán még reggelig.

A pap: Te élsz ezután helyette is.

Péter: *(Keményen.)* Én.

A pap: Kimegyek egy kicsit, a gyerekekkel beszélek, aztán visszajövök.

Teréz: Elég időt pazaroltunk, nekünk ezzel több dolgunk nincs. Menjen ki és ássa a gödröket a fáknak. Én és Maris addig kitakarítunk.

Péter: Magadnak parancsolhatsz helyettem is, de nekem nem. Hol a pálinka?

Teréz: *(A földön heverő üvegcserepekre mutat.)* Ott ni. Elejtette.

Péter: Miért adtad a kezébe? *(Felemeli a kezét.)*

Teréz: *(Keményen lecsapja Péter kezét.)* Csöndesebben, mert melléfektetem. Ingyenélő, rongy!

Péter: Dög!

József: Hamar összevesztetek.

Teréz: Nemhiába tudta, hogy bába kell a halálnak. *(Kimegy, becsapja maga mögött az ajtót.)*

József: Így nem sokra mész vele.

Péter: A csikót is be kell törni előbb. *(Kopognak.)* Tessék.

Juli néni: *(Idős, kedves öregasszony, belép.)* Jóestét kívánok, jóestét. Eljöttem megnézni. Azt hallottam, beteg.

Péter: Jóestét, Juli néni. Csak idehúzza a szíve, üljön le. Beszélgessenek. Iszik egy pohár bort?

Juli néni: Adhatsz egy pohárával. *(Megissza a bort.)* Köszönöm.

Péter: *(Boroskancsóval a kezében.)* Itt van a tisztelendő úr. Kimegyek hozzá.

Juli néni: Menj csak, Péter. Tiszteltetem. *(Péter kimegy, Juli néni leül.)*

József: *(Nagyon halkán.)* Eljöttél megnézni, hogyan döglök meg? Vagy Urszin Ágoston, a párttitkár úr küldött? Hogy kiszimatold, mi maradt a kulák után?

Juli néni: Más dolgunk van nekünk, Józsi. Eljöttem, mert tíz évig voltam nálad. Búcsúzni jöttem.

József: Isten veled.

Juli néni: Isten veled. *(Nem mozdul.)*

József: Mit akarsz?

Juli néni: Semmit.

József: Pénz kell?

Juli néni: Oh, oh, de buta vagy, háromszázötven munkaegységem volt harmincegy forintjával.

József: Munkaegység...

Juli néni: *(Szelíden.)* Háromszázötven.

József: Jól megbolondítottak – mikor fölszedtelek...

Juli néni: Szívesen dolgoztam érte. Éjjel-nappal. Nem panaszkodtam soha. Még akkor se, amikor kidobtál.

József: Nem igaz. Csak azt mondtam, hogy nem az enyém a gyerek.

Juli néni: *(Szemrehányás nélkül.)* Talán a szentléleké volt, mert csak a földet láttam és téged.

József: Ha így volt, a többi bűnöm mellett ez is elfér.

Juli néni: Könnyen szántottál a más bajában mindig.

József: A földért tettem. De ti bosszúból itthagytatok bennünket magnak, hogy kitölthessétek a dühötöket. A gyáros, a földbirtokos futhatott, de a saját véretek, aki úgy görnyedt, mint ti, akinek gyereke volt a rög – s ha kisarjadt benne a mag, a szívéből kelt életre... A föld nem munkaegység, mondd meg Urszinnak, elpusztultok, mert nem szeretitek, csak veszekedtek rajta, marakodtok, loptok... A gyümölcsfáitok tetvesek.

Juli néni: Ha nem lesz elég emberünk, majd segít Ispán Teréz. Tavalý is megtette. Berkó Pistával éjjel dolgoztak és én velük.

József: *(Megdöbben, felemelkedik.)* Ezért jöttél, hogy ezt megmondd? Ez a bosszúd?

Juli néni: Te kezdted. Én búcsúzni jöttem.

József: Kihagytalak a számításból, nyomorult, de Terézt nem viszed többé el, gondoskodom róla. *(Ahogy az erejéből futja:)* Takarodj ki, te vén téesz bárcás... Takarodj!

Juli néni: Vannak még, akiket kihagytál a számításból. Berkó Pista, Csörge Dániel, Fehér Teréz.

József: Pusztulj innen!

Juli néni: *(Csöndesen.)* Te is ember lehettél volna. Kár, hogy nem vagy az. Pihenj nyugodtan, Börzsönyi. *(Kimegy.)*

József: Teréz! Teréz! Teréz!

Teréz: *(Belép.)* Mit akar?

József: Juli azt mondta...

Teréz: Kinn álltam az ajtó előtt. Tudom, mit mondott.

József: Akkor azt is tudd meg, te fattyú, ha egy lépést teszel innen, ha Berkó Pistával odébbállnál, a szövetkezetbe mennél... *(erejét megfeszítve)* ...a halálomig megtartottam, hogy nem mondom meg, mi vagy, de a sírból kikiáltom.

Teréz: *(Megáll Börzsönyi ágya mellett.)*

József: Vigyázz, te céda! *(Köp.)*

Maris: *(Benéz az ablakon, majd bejön.)*

Teréz: *(Kezét Börzsönyi szájára tapasztja, és ezt mondja:)* A többit a pokolban mondja el! *(Megfordul, észreveszi a papot, majd Nagy Marist, meredten áll, nem szól semmit.)*

A pap: *(Belép.)* Bocsásson meg neki az úr és neked is, lányom és mindnyájunknak, kik ebben a kárhozott világban élünk, amely akaratunk ellen bűnbe ejt bennünket. *(Észreveszi Nagy Marist.)* Mit keresel itt?

Maris: Édesapámat néztem, él-e még?

A pap: Nem él már. *(Nyomatékkal.)* Teréz most törölte le róla a halálverítéket.

Maris: *(Nyomatékkal.)* Láttam. *(Elmegy.)*

Teréz: A gaz...

A pap: Gyermekekem.

Teréz: *(A felszabadulás alig észrevehető jelével:)* Harangozhatnak már.

A pap: Megértlek, Teréz, de nehéz sorsa volt, egy bukó világban állt a vártán, és utolsó leheletéig védte, amit az Úristen rendelt el számára.

Teréz: A gonoszságot és a gyalázatot.

A pap: Amiért ő harcolt, a föld, az tiszta volt és szent, csak árnyéka sötétítette be szíveteket. Mindennel így van ez.

Teréz: Elég volt belőle is, az árnyékából is. Régen elpusztulhatott volna már.

A pap: Teréz, Teréz, nem méred föl, mit beszélsz, és cselekedeteid következményeire se gondolsz.

Teréz: Nem csináltam semmit.

A pap: Ahogy vesszük. De úgy is fölfoghatjuk, hogy te voltál a halál bábája.

Teréz: Nem igaz! Nem volt szükség rá. Meghalt magától.

A pap: Én szívesen értelmezném így, ha nem láttam volna.

Teréz: *(Keményen.)* Mit akar? Maga folytatja, amit ő abbahagyott? Csak azt akartam, hogy ne gyalázzon tovább.

A pap: Biztosíthatlak róla, hogy az emberek előtt nem leszek tanú és amíg erőmből telik, gondoskodom róla, hogy Maris se legyen az, de mondanék valamit. Hallgasd meg. Magamról van szó és terólad.

Teréz: Nincs időm, dolgom van.

A pap: Sokat, sokat szenvedtél ebben a házban. Figyellek kicsi korod óta. Börzsönyi durvasága, Anica néni betegsége, a mérhetetlen munka és megalázás. *(Felemeli a hangját.)* De azt hiszem, nem sok jó várna rád Péter mellett se. *(Kis szünet.)* Emlékszel-e rá, Teréz, hogy kilencéves korodban a Mária lányok ünnepségén elmondottad a hegyi beszédet kívülről? Sírt mindenki, olyan szépen, zengően hajtogattad a súlyos szavakat. Emlékszel-e?

Teréz: Igen. A tisztelendő úr tanított rá.

A pap: Akiben olyan áradva, megelevenedve él az ige, mint benned, annak nem itt a helye, és – odaát se. *(A szövetkezet felé mutat.)* – Egy másik választat ajánlok neked. Gyere hozzám. Légy az én társam, segítőm, gazdasszonyom. Ápolnád kis kertescskémet, szőlőm, gyümölcsösöm. Hiszen te vagy a legjobb kertész a faluban. Esténként olvasnánk, beszélgetnénk. Te nagyszerű lány vagy, légy ura a sorsodnak, menekülj innen is, onnan is, amíg nem késő.

Teréz: *(Nagyon szomorúan, egészen másra gondol.)* Elmegyek, elmegyek majd, elmegyek.

A pap: Ráérsz válaszolni. Gondolkozz, Teréz, gondolkozzál. *(Elmegy.)*

Teréz: *(Széttárja karját, Börzsönyire néz.)* Gazemberek! *(Az ágyterítővel letakarja Börzsönyt. Gépdobogást hallunk, Teréz felfigyel, majd kinyitja az ajtót.)* Pista!

Berkó Pista: *(Huszonhat éves, kicsit hetyke legény, belép. Hetykesége nem alaptulajdonsága, inkább bizonytalanságát leplezi vele.)* Szervusz Teréz. Nem jöhettem előbb. Annyi a munkám, hogy a fejem búbja se látszik ki belőle. Versenyben állok, országos versenyről van szó, és meg akarom nyerni. *(Elhallgat.)* – Meghalt?

Teréz: Meg.

Berkó: *(Leveszi a sapkáját.)* No, legalább vele is könnyebb a föld. Megsirattad?

Teréz: Láthatod.

Berkó: *(Kicsit lehűtve.)* Péter hol van?

Teréz: Iszik.

Berkó: No csak igyon. Nem sokáig szürcsölgeti. *(Kis csönd.)* Azt mondtad, mondsz valamit, ha meghal. Azért jöttem. Rólam nem beszélt?

Teréz: Amit szokott.

Berkó: Ilyen meg olyan lókötő gazember, akasztófára való... testvérem fia, akivel annyi jót tettem... no én hamar elináltam tőle, egy hónap után hagytam ott. Volt akkor lótás-futás, láрма, főjegyző, meg istennyila, amikor szélnek eresztettem az állatait búcsúzóul. Te is otthagyhattad volna már régen.

Teréz: Nem.

Berkó: Megbabonázott.

Teréz: Hová mentem volna gyerekfejjel?

Berkó: Tizenennyolc éves múltál.

Teréz: Négy éve beteges. Az orvos azt mondta, nem viszi soká. Azt hittem, kibírom addig.

Berkó: Ha elmentél volna, talán az ország legjobb kertésze lennél. Versenyeztél volna.

Teréz: Magammal versenyeztem. Ma ennyit végzek, holnap többet. Örül az ember, ha legyőzi magát.

Berkó: Az tüze az embert, ha más is látja, mire képes. Ma éjszaka még tizenkét holdat szántok föl. Majd leesik az álluk. *(Elhallgat, aztán higgadtan folytatja.)* Ha végeztem, elmegyek innen. Sok bajom van itt. Irigyek. Ha jól dolgozunk, hamar kitörik a nyakunk, mert azt hiszik, valaki helyére törünk.

Teréz: Meddig dolgozol ma?

Berkó: Egész éjjel. Talán kettőkor lefekszem egy órára.

Teréz: Gyere ide, ha végeztél. A Gerle pataknál a szénaboglya mellett várlak.

Berkó: *(Izgatott.)* Jövök. *(Megfogja Teréz karját.)* Megcsókollak. *(Börzsönyi felé tekint.)* Nem hallja, csak a csöndet zabálja már.

Teréz: *(Keményen.)* Eressz el.

Berkó: Hát soha?

Teréz: *(Leveszi a férfi kezét a karjáról. – Alkonyodik.)*

Berkó: Tizennégy éves voltál, amikor fejszével mentél neki. *(Börzsönyire mutat.)* A vízimalomba vittem búzáat. Új lovam volt, akkor törtük be. A kocsi mellett álltál, és meg akartalak simogatni, de akkorát kiáltottál rám, hogy a ló megbokrosodott, és én beleestem a jeges vízbe.

Teréz: Azt akartam, hogy te is meghalj.

Berkó: Beszélj magyarul. Nem értelek.

Teréz: Majd elmondom.

Berkó: Még soha se adtál választ azonnal. De mikor újrakérdeztelek, akkor se feleltél.

Teréz: Ma felelek. *(Nézi Berkó Istvánt, aztán szenvedélyesen szájon csókolja.)*

Berkó: Az ördögít, Teréz!

Teréz: *(Bizonytalanul mosolyog. Ezüstösen bevilágít a hold, csak Ispán Terézt és Berkó Istvánt látjuk.)*

Berkó: Teréz, gyere el innen azonnal. Átjössz a szövetkezetbe. *(Lelkesen:)* Csak úgy lehetünk igazán emberek, ha együtt dolgozunk a földön.

Teréz: Akkor is hívsz, ha elmondok mindent?

Berkó: Szeretlek.

Teréz: Figyelj! – Kicsi gyerek voltam, tizenegy éves múltam. Hideg volt akkor, már forrt a bor, és kint őriztem a libákat a nádas partján. Esteledett, messziről zene szólt és kurjongattak mindenfelé. Terelgettem a libákat, és lassan indultam haza. Egyszerre csak megáll előttem egy nagy, tagbaszakadt ember, Börzsönyi cenzálja, Kovács István. – Ej, de korán megy a kisasszony, – maradj még, aludhatsz eleget reggelig – szól rám részegen és tántorog. Megijedtem nagyon, mert hallottam már róla sokat. Becsapott mindenkit. Most is él még és koldulással zsarolja a népet.

Berkó: Az a szakállas, a homok vándora?

Teréz: Igen, így nevezik.

Berkó: Atommal fenyegetőzik a templom előtt: „Adjatok, adjatok, úgyis elpusztultok...”

Teréz: Visszahajtottam a libákat, amikor elment, és dideregtem vékony ruhámban. Nemsokára töri valaki a száraz füvet, és halkán kiált: „Teréz, Teréz, hol vagy?” – Börzsönyi volt. Fönt csattogtak a darvak és sötét volt már nagyon, amikor odaért hozzám. „Hallom, lopod a napot! Ilyenek mind! Menhelyi gyerek, már az anyjukban kezdik!” – mondja és belelökött a zsombékba.

Berkó: Aztán?!

Teréz: Egyedül mentek haza a jószágok, és Juli néni talált rám.

Berkó: Nyomorult.

Teréz: Eljössz-e éjszaka?

Berkó: *(Fojtott keserűséggel.)* Ott leszek.

Bezzeg Katalin: *(Nagyon szép, friss, eleven, húszéves lány, kopogás után belép.)* Bocsánat. Nem győztem már várni. Jóestét kívánok. Szervusz, Teréz. Hiszen én ismerlek, sokat hallottam rólad! *(Berkóhoz:)* Nem megyünk még?

Berkó: Már itt se vagyok. Kettőre végzek. Szervusz Teréz.

Teréz: Most nyolc óra van. Két óráig sokat szánthat az ember. *(Megkondul a harang, Berkó István elmegy, Teréz utána tekint.)*

Péter: *(Részegen bejön, leveti kalapját, keresztet vet.)* Adja meg neki, amit megadhat, békességet és neked, aranyos kis feleségem, boldogságot.

Teréz: Jobban tenné, ha lefeküdne.

Péter: Veled. Teveled. Lefekszem én szívesen. Gyere, galambom. *(Megfogja Teréz kezét, és az ágyhoz húzza.)*

Teréz: *(Penderít rajta egyet, és Börzsönyi Pétert a halott ágyába vágja, aztán kimegy.)*

Péter: *(Föltápaszkodik.)* Az istenit a kancájának. Olyan ereje van, mint tíz bivalynak.

Nagy Maris: *(Belép.)* Kész a vacsora. Csirkepaprikás, galuskával.

Péter: *(Belecsíp Maris arcába.)*

Maris: Péter bácsi, nem szabad! *(Más hangon.)* Péter bácsi!

Péter: Mit akarsz?

Maris: *(Nevetve:)* Elmondhatok valamit? Az előbb be akartam jönni a szobába, de hallom, hogy Teréz és Berkó Pista beszélgetnek. Aztán benéztem a résen, és mit gondol, mit csináltak? Csókolóztak! *(Nevet, majd szemrehányó méltatlankodással:)* Édesapánk halottas ágya mellett. Még ki se hült talán.

Péter: Láttad? Nem hazudsz? Kitépem a nyelved, ha nem igaz!

Maris: *(Szepegve:)* Miért mondanám?

Péter: *(Dühöngve:)* Az istenit a szukájának! *(Az apja felé mutat.)* Ez meg itt papolt neki... *(kezébe veszi az egyik földdel teli edényt)* ...hogyan szúrja le, ha valaki el akarja venni tőle. *(Nézi a földet.)* Ez a Mohás? Beleásom, és ott döglök meg. *(Kinyitja az ajtót, és az edényt az udvarra dobja, aztán sorra veszi az edényeket és egymásután hajítja ki az ajtón. Eközben a következőket mondja:)* A gyümölcsös? Fölhúszom benne egy fára. A seprős? A saroglyához kötöm a hajánál fogva, és végighúszom a falun. A Gerle? A patakba vágom, aztán rátaposok, míg bele nem fullad. Pusztuljon mind, dögljön meg ez a tetves föld, a tolvajok úgyis ellopják. A halottas ágy mellett... még ki se hült, és már árulja.

Maris: Ne mérgeződjön, Péter bácsi, jöjjön, kihűl az étel.

Péter: *(A részeg emberek zokogásával:)* Meghalt, minden elpusztult, árvák vagyunk.

Maris: *(Ragyogó, könnyes szemmel:)* Jöjjön, Péter bácsi!

Péter: *(Feláll, tántorogva, részeg ordítással:)* Megölöm! Megölöm! Megölöm!

(Vége az I. felvonásnak.)

II. felvonás

Szín: Börzsönyiék szobája, mint az első felvonásban, de feltűnő a tisztaság és a rend. Amikor fölmege a függöny, Börzsönyi Péter egyedül van a színen.

- Péter: *(Kiszól az ablakon.)* Maris, gyere be!
- Maris: *(Belép.)* Jóreggelt. Hozzak valamit?
- Péter: Keféld ki a fekete ruhám, elmegyek valahová. A félcipőm tiszta?
- Maris: Igen, a ruhát is kikefélttem tegnap este.
- Péter: Gondolkoztam a dolgon, Maris, nem mondtál te igazat nekem. Két és fél hónapja halt meg az apám, és Berkó még egyszer se volt itt. Kitaláltad te azt a csókolózást, hogy a kedvembe járj. Nem szép dolog másokat bemártani.
- Maris: Megesküdnék rá, hogy igaz, úgy igaz, mint ahogy édesapánknak... *(a szájára teszi a kezét)* De ne szólj, szám. Igen.
- Péter: Úgy igen... úgy igaz. Mi igaz úgy?
- Maris: A tisztelendő urat kérdezze meg, mert ő megtiltotta, azt mondta, ne beszéljek róla.
- Péter: Na, elég volt. Elmész Anna nénihez, és megmondod neki. Megesett ez más lánnyal is. Itt a pénz. *(Pénzt tesz az asztalra.)*
- Maris: Nem megyek, hiába küld.
- Péter: Ha nem mész, akkor... viheted is a sátorfádat.
- Maris: Péter... Péter... Péter bácsi! *(Sír.)*
- Péter: Ne nyafogj, hanem indulj.
- Maris: A kútba ugrok inkább. Igen.
- Péter: Ugorj.
- Maris: Az a boszorkány csavarta el a fejét, Teréz. Ki akarja forgatni. Nekem semmi se kell.
- Péter: Mondtam már, ne bőgj. Tedd el a pénzt, és lódulj.
- Maris: Megyek a paphoz és elmondok neki mindent. Ilyen szégyen, így bánik el velem. Én nem akartam, maga mondta, hogy szeret. Igen.
- Péter: Te nem akartad, hát ki hívott vacsorázni? Aki könnyen áll kötélnek, hamar megvigasztalódik, máskor jobban vigyáz. Itt vagy még?
- Maris: Majd nem beszél így nemsokára! *(Kimegy.)*
- Péter: *(Zsebre vágja az asztalon hagyott pénzt.)*
- Teréz: *(Belép.)* Mit csinált azzal a lánnyal, miért sír? Azt mondta, hogy énmiattam.
- Péter: Hogy miért sír, azt nem tudom, de tudom, hogy buta, lusta, piszkos.

Teréz: A lustaságot magától tanulta, itt lebzsel most is a hűvösön, ahelyett, hogy dolgozna.

Péter: *(Csendesen, kicsit ünnepélyesen:)* Miattad van így, Teréz. – Amikor meghalt az öreg, ez a kócos telebeszélte a fejem. Ilyen meg olyan vagy és Berkó Pistával...

Teréz: Hallgasson.

Péter: Ne vágj közbe. Beszéljünk meg mindent. Láthatod, mióta eltemettük, nem iszom, és ha a mi dolgunk rendbe jön, egészen megváltozok. Két hónap óta nem voltam goromba. *(Szünet.)* Legyen meg az öreg végakarata, Teréz.

Teréz: Nem megyek én férjhez soha.

Péter: Minden lány ezt mondja. Sokszor gonoszkodtam veled, mert hetyke az ember, míg nem törik bele a bicskája. Ne feszegessük, ami elmúlt. Dolgozzunk, amíg lehet, aztán pedig – nem fognak ki rajtam. Elmegyünk innen, kiszökünk ebből az országból.

Teréz: Ne beszéljen ilyen sületlenséget. Hová mehet maga?

Péter: Mindenhová, ha pénzem van.

Teréz: Csak jól vigyázzon, le ne kapják előbb, amikor viszik Moharossal a fekete borjukat.

Péter: Hivatalosan megy az, egy finánc veszi át, csak te tudsz róla.

Teréz: Én nem tudok róla többé.

Péter: Aki benne volt egyszer, nem mászhat ki úgyse.

Teréz: Elég volt belőle.

Péter: *(Mohón nézi Terézt.)* Arra felelj inkább, mikor hirdessük ki?

Teréz: *(Az ajtó felé húzódik.)*

Péter: Nem jársz rosszul, meglátod. A magad feje után csinálhatsz mindent.

Teréz: Mindig azt tettem én.

Péter: Ha próbára akarsz tenni, várhatok még, de ne félj tőlem, már sokszor láttalak a Gerle mellett éjjel, tüzet raktál, aztán fölmentél a dombra... azt hiszed, betörök a szobádba? Nem bántlak én téged. Meg aztán ki bírna el veled, ha nem akarod?

Teréz: Ne beszéljen erről többé, nem vagyok én magának való. Akad elég lány vagy özvegyasszony.

Péter: Minden ujjamra tíz is, de én... *(közeledik Terézhez, megfogja a karját)* ...téged akarlak.

Teréz: *(Kivonja a karját.)* Jön valaki. *(Kimegy.)*

A pap: *(A másik ajtón belép.)* Jónapot.

Péter: Jónapot kívánok.

A pap: Jó meleg van máma. Alig száz lépésre lakok tőled, de megizzadtam. Tudod-e, miért jöttem? Nagy Maris kért rá, az imént jött át hozzám.

Péter: Szívesen látom, tisztelendő úr, de Maris miatt kár volt megtenni az utat.

A pap: Cselekedeteim értelmét magam szabom meg. Arra felelj, hogyan vetemedhetél ilyesmire, egy tizenhat éves gyerekkel?

Péter: Hátha nem én voltam?

A pap: Vigyázz, Péter, nem a cimboráid előtt állsz.

Péter: *(Kicsit megjuhászodva:)* Hát csak mondtam – beszél az ember... *(megszakítja a mondatot)* – mert letagadhatnám. Nem én akartam, az ő bűne, vigyázhatott volna. *(Utánozza Marist.)* Péter bácsi, jöjjön, kihűl a vacsora. Csirkepaprikás. – Apám itt feküdt kiterítve, földühített valamivel, egy kis bort is ittam, nem voltam éjszánál, ha legalább kiabált volna, vagy kimegy. – Anna néni majd lefújja róla.

A pap: Aljasságra nem ír az aljasság. Embereld meg magad, tönkretetted, vállalnod kell a felelősséget érte.

Péter: Miattam megszülheti, az ő baja lesz. Amennyit megítélnek, elküldöm neki, ha a tisztelendő úr ezt akarja, hogy szégyellje magát egész életében. Most csak hárman tudunk róla...

A pap: Az eszed most is elzarándokolt, mint akkor.

Péter: Nem tehetek mást, tisztelendő úr, akkor se tehetném, ha akarnám.

A pap: Elveszed feleségül. Fiatal, szép teremtés, jól süt, főz, a gyereked anyja.

Péter: Hogy én elvegyem? Hát azért Máriás huncut mégse vagyok! Ilyen asszonnyal nem élek. Buta, lusta.

A pap: *(Megvetéssel:)* Lusta!

Péter: Mióta apám meghalt, nem iszom, dolgozom.

A pap: És szövöd a hálót, lesben állsz, mint a pók. *(Kis szünet.)* Szántsz és vetsz, dolgozatsz egy keveset, este meg viszed a fekete húst, Moharossal. Vigyázz, Péter, figyelmeztetlek!

Péter: Tisztelendő úr is így beszél? Fekete a hús, mert fekete a világ.

A pap: Mindig az volt.

Péter: De volt értelme. Én mire várjak, mit tehetek? Az öreg Börzsönyi fia, él, ahogy tud, vagy odafekszik mellé. *(A padlóra mutat.)*

A pap: Jól megállnád te is a helyed, még van rá mód, csak az ördög nem bírja a tisztességet.

Péter: Urszin Ágostonnak és Juli néninek nem szolgálók.

A pap: Többet akarsz, mint amennyi lehetséges, nyugodj meg abban, ami van. Az alázat és az isten ezer éve vigasztalja a szegényt, most rajtatok a sor. *(Szünet.)* Vedd magadra a terhet, csak addig nehéz, míg nincs a válladon. Elveszed feleségül Marist, csendben éldegéltek...

Péter: *(Kitör.)* Soha! Apám se akarta így.

A pap: Tudom. De apád elvakultságában nem mondott meg valamit neked. De ne kerüljessük a forró kását. Terézzről van szó.

Péter: Róla. Őt veszem el, ez volt apám akarata.

A pap: Kettőn áll a vásár. Úgy tudom, a lány nem nagyon hajlik erre a házasságra.

Péter: *(Önbizalommal.)* Meglátjuk.

A pap: Mondott valamit?

Péter: Kevesebbet, mint régen, de már nem kiabál, csendesebb lett ő is.

A pap: Készül valamire.

Péter: *(Mint fent.)* Azt hiszem, úgy látszik, már nem tiltakozik olyan nagyon.

A pap: Forró a fejed, Péter, azért nem látsz tisztán. *(Elhallgat, aztán rejtett kíváncsisággal.)* Mióta apád meghalt, nem vettél rajta észre semmit?

Péter: Nem.

A pap: Nem keresték?

Péter: Juli néni és Csörge Dani volt nála néhányszor, de benéztek azok máskor is egy-két percre. Múlt vasárnap itt járt Urszin Ágoston a szövetkezetből, az udvarban beszélgetett vele, ezt Maristól tudom.

A pap: És Berkó Pista?

Péter: Apám halála óta kerüli a házunkat.

A pap: Jól van. *(Szünet.)* Hanem azért kutyák mégsem vagyunk. Igaz? Az ember tehet, amit akar a maga szemétdombján, de a saját piszkát nem eszi meg. Az ivadékától se kívánhatja.

Péter: *(Kérdőleg nézi.)*

A pap: Nem keveredtem meg, ne félj! Mindjárt elmesélem, amit akarok, ha nem is neked kellene ezt megmondanom... Volt nekem egy öreg tanítómesterem, jól benne járt már a hetvenben, mint én. Ő mondta nekem: tudod, fiam, nehéz, igen nehéz az igazságot, az igazat megtudni. Arra gondold mindig, csak egy „i” betű választja el a gazságtól. Halljad hát: i – gazság, hagyd el az „i” betűt, mi marad? Gazság! Igazság, gazság, egy „i” betű forgandóságán múlik az életünk, de ha tudjuk ezt, máris könnyebben viseljük el.

Péter: Nem értek én ebből semmit, tisztelendő úr, beszéljen magyarul.

A pap: Megboldogult apád a halálos ágyán meghagyta, hogy Ispán Teréz legyen a feleséged.

Péter: Teljesítem.

A pap: Ispán Teréz megesett lány. Tulajdon apád, Börzsönyi József szeretője volt, aki egyszer részegen megejtette, mint tehetetlen gyermeket.

Péter: *(Megdöbbenve:)* Gazság!

A pap: De ez az igazság!

Péter: Értem már.

A pap: Akkor kibírod!

Péter: Ezért húzódozott?

A pap: Nyugodj meg, Péter, és engedd útjára Terézt, ha el akar menni, és vedd el feleségül Marist.

Péter: Teréz itt marad. *(Gúnyosan, apját idézve:)* Vigyáz a földre, keresztülszúrja, ha valaki hozzányúl.

A pap: Jó szóval mondom, Péter, ha erőszakhoz folyamodsz, és megakadályozod szabad akarátában, vagy bárkinek elárulod őt, úgy én nem riadok vissza semmitől, de megvédelmezem a lány becsületét.

Péter: Bízza őt rám, tisztelendő úr. *(Kinyitja az ajtót, és kiszól:)* Maris! Maris, gyere ide!

Maris: *(Meghajtja a fejét a pap előtt.)* Kezét csókolom.

Péter: Egy pár tyúkot vigyél át a tisztelendő úrnak, az igazságért és a gazságért. *(Kivesz egy százforintost a tárcájából:)* Ezt meg add oda Szent Antalnak.

Maris: *(Elteszi a pénzt.)* Igen, oda is adom.

Péter: Az ideiből vidd a legszebbeket.

A pap: *(Keményen:)* Maradj!

Péter: *(Parancsolva:)* Fogd be a lovakat!

Maris: Igen. *(Bárgyú reménykedéssel elmegy.)*

A pap: Nehéz ez, Péter, jól tudom, de légy erős, és mire a fiad megszületik, elfelejtet a csapást.

Péter: *(Hallgatás után.)* Most elmegyek... *(rejtélyesen)* egyezkedek.

A pap: Jól teszed, szellőztess ki a fejed.

Péter: Teréznek megmondhatja... *(gondolkozik)* innen nem mehet el.

A pap: Vigyázz, Péter, még egyszer mondom.

Péter: *(Kimegy, becsapja maga mögött az ajtót.)*

A pap: *(Fejét csóválja.)* Szerencsétlen! *(Kimegy.)*

A pap hangja: Teréz!

Teréz: *(A kis Gáborral bejön.)* Menj át Juli néniért, arra kérem, jöjjön el most mindjárt, és intézzék el, amire kértem, mert nem várhatok tovább.

Gábor: Megyek. *(Elmegy.)*

A pap hangja: Teréz!

Teréz: Itt vagyok, mit akar?

A pap: *(Bejön.)*

Teréz: *(Péterre vonatkoztatva:)* Miért csapta be az ajtót, megint berúgott?

A pap: Miattad, temiattad, Teréz. A való igazat közöltem vele.

Teréz: Mit?

A pap: *(A lányra mutat.)* Ne szaladjon olyan szekér után, amely nem veszi fel.

Teréz: *(Visszaütően.)* Tőlem is megtudhatta, nem kell nekem prókátor.

A pap: Jó kifejezés, úgy tűnik, nem felejtetted el a régi napokat, amikor tanítottalak és olyannyira bíztam benned. Ma talán felelhetnél, elég időt hagytam. *(Meg-megáll a beszédben, aztán lassan, kimérten folytatja.)* Se hátsó gondolat, se burkolt cél nem vezet. Idős ember vagyok, közel a hetvenhez, soha nem csaltam lépre senkit, most se teszem. Sok hívem van, jól tudod. A szegények embere voltam mindig.

Ispán Teréz: Ne kutassuk.

A pap: Jusson eszedbe Berkó Pista: mikor keserűségében szélnek eresztette Börzsönyi állatait, a csendőrök kezéből kapartam ki, és magam mellé vettem.

Teréz: De miért?

A pap: Igaz szándék vezetett, és vezet most is. Sok hívem van, mégis egyedül vagyok, nincs egy élőlény a házamban, akivel néhány szót válthatnék.

Teréz: Miért választott most éppen engem, tisztelendő úr?

A pap: Mert te szenvedtél a legtöbbet. Megaláztak, de ember maradtál és soha nem harácsoltál, mint ezek... *(Börzsönyiére céloz)* vagy azok odaát... *(a szövetkezetre utal.)* Te tudod, a javak nem gyógyítják a szenvedést. Nem is kell. Mi lenne a világból, csupa boldogsággal, milyen rühes csürhe, milyen koszos nyáj. Emlékezz, Teréz: „...ti vagytok a földnek savai, ha pedig a só megízetlenül, mivel sózzák meg? Nem jó azután semmire, hanemhogya kidobják, és eltapossák az emberek.”

Teréz: Így bolondították meg a szegényeket. Sokat olvastam én a bibliát – forgathatja így is, úgy is az ember.

A pap: A jelképes beszéd téveszt meg, lányom: a mennyeknek országa, az elérhetetlen, távoli vigasz. De mit tehettek volna? Rabszolgák robotoltak akkor, adták, vették őket, a földi élet elviselhetetlen volt. A becsület, a tisztesség visz a mennyek országába, s e földön már megközelítheted. *(Szünet.)* Határozz és újra megértesz mindent, megérted az ígét, mint gyermekkorodban.

Teréz: Nem leszek többé szolgáló, tisztelendő úr. Négy éves korom óta kaparom ki másnak a gesztenyét.

A pap: Szolgáló az egyenjogú? Nem cselédnek hívlak, hanem szenvedő társnak, barátanak. Isten igaz szolgálójának nincs szolgálója.

Teréz: *(Habozva:)* Nem mehetek...

A pap: Várhatok még. Próbálkozz – csatlakozol, úgyis tudom. Ismerlek, Teréz!

Teréz: *(Határozottan:)* Egy hónapot várjon, akkor talán beállok.

A pap: Ha úgy akarod, várok, csak ne legyen késő. Isten veled, Teréz. *(Kimegy.)*

Teréz: *(Hosszasan néz utána, és amikor már jó messze jár a pap, seprőt vesz a kezébe, és utána dobja.)*

Juli néni: *(Belép.)* Már itt is vagyok, szervusz Teréz. Mit keresett nálad a pap? Nemrégén még Fehér Teréz után járt, amikor hazajött. Milyen ember, ó istenem!

Teréz: Gazdasszonynak hív, legyen nála, arra kér.

Juli néni: Fehér Terénél is ott volt minden nap, amikor visszajött a városból. Te se mész.

Teréz: Azért kérttem, mondják meg, jöhetnek-e magukhoz?

Juli néni: Hányszor szóltam, hányszor hívtalak?

Teréz: És a többiek?

Juli néni: *(Bizonytalan.)* Elfelejtettek beszélni. De Urszin Ágoston azt üzeni, gyere, költözz át hozzám. Majd csak lesz valahogy. Most ő a párttitkár helyettes.

Teréz: *(küszködve)* Hát Berkó? – Pista miért nem üzen?

Juli néni: Ó, istenem!

Csörge Dániel: *(A szövetkezet ötven év körüli tehenésze belép.)* Jóreggelt.

Teréz: Jóreggelt, Dani bácsi.

Csörge: *(végignézi Terézt)* Ha gyalog nem jössz, befogatok. Virágos kocsival jöjjünk érted, úgy látom, azt szeretnéd.

Teréz: Nem adnak választ. Hiába várok rá.

Csörge: Te azt hiszed, nálunk felelnek a kérvényre? Ítéletnapig fekszenek az íróasztalon a papírok, aztán egyszerre csak elkezdenek kiabálni... Láttam egyet amikor két lábra állt, beleordított a hivatalnok fülébe: nem akarok itt dögleni, intézkedj, mert kigyulladok mérgebben és fölgyújtom az irodát, aztán velem együtt pusztulsz el, te átkozott butakrata!

Juli néni: Dani bácsi!

Teréz: *(Kancsóval a kezében kimegy.)*

Juli néni: Berkó Pistával beszélt?

Csörge: *(legyint)* Szaladnak ezek mindig, mintha saját magukat kergetnék.

Juli néni: *(izgatott)* Megmondta neki, megmondta, hogy az ilyen lánnyal nem lehet játszani?! Mióta Fehér Teri látta őket a Gerle partján, az egész falu beszél róluk. Elmondta mindenkinek: csak ne essen semmi baja. Most meg a pap hívja.

Csörge: El is megy hozzá, mert nem akarják felvenni, az asszonyokat is föl-paprikázta valaki.

Juli néni: Majd lecsöndesednek. Pista mit mondott?

Csörge: Fél valamitől ez a gyerek, úgy nézett rám, mintha esdekelne.

Juli néni: Mindenki fél, én is félek, Dani bácsi.

Csörge: Megnyomorítják az embert a sok firtatással.

Juli néni: De mindig mást csinálnak, mint amit kellene.

Csörge: Szenteltvízzé vált a dialektika bennük.

Juli néni: Pedig nagyon szép az, bizony, nagyon szép: a tavaszból nyár lesz, aztán ősz, utána tél – minden változik, még a halál se ad nyugtot már.

Csörge: *(Kis csönd után, megfontolva.)* Ha nem veszik föl Terézt, három ember kilép, és mennek az állami gazdaságba. A baptista Kovács viszi őket, aki azt mondta, ne büntessenek hetedíziglen.

Juli néni: Én nem lépek ki soha. Odaadom majd Teréznek a szobám és a konyhám. Elég nekem a kamra.

Csörge: Fehér Teri is magához akarja fogadni.

Juli néni: Fogadja magához saját magát, elég bolond. Minden éjjel ott fürdik a patakban, már lesik a gyerekek.

Csörge: Hol fürödjön, mikor két méter sincs a szobája?

Teréz: *(Belép, bort tesz az asztalra.)* Igyanak.

Csörge: *(Bort önt egy pohárba, iszik.)* A szájamban van még az íze. Harminc éve ittam először ezt a bort, azóta se változott. Ha a mienk lesz *(Terézhez:)*, mellévesszük Moharosét is.

Teréz: Van maguknak elég. Ott a kopár hegyoldal, csupa gaz, szemét minden. Aki meg dolgozni akar, azt nem engedik.

Juli néni: Igazad van. *(Motorberregés hallatszik, Juli néni izgatottan az ablakhoz siet.)* Berkó Pista!

Teréz: *(megremeg)*

Juli néni: Beszéljetek, de ne legyél olyan vad, ha kemény is vagy, mint a kő. Menjünk, Dani bácsi!

Teréz: Mondják meg, hogy... *(hirtelen elhallgat)* ...nem várhatok tovább!

Csörge: Ne félj, lányom. *(Juli nénivel kimegy.)*

Berkó: *(Belép.)* Jóreggelt. Szervusz Teréz. Dani bácsit te küldted értem?

Teréz: Én nem küldtem érte senkit.

- Berkó: *(feszengve:)* Eljöttem volna magamtól is. Sok dolgom volt, éjjel-nappal úton voltam. *(Hallgat.)* Néha huszonöt kilométerre szántottam innen, azért nem raktam tüzet éjfélkor.
- Teréz: Én mindennap meggyújtottam, de nálad akkor se égett, amikor közel voltál.
- Berkó: Száz ellenőr járja a határt, mit feleljek, miért teszem?
- Teréz: Hajnalig hallgattam a gépeket, néztem, hátha fellobog valahol a láng – akkor lóra ülök, megkereslek, akárhol vagy. Így is elmentem a domb mögé, mert azt hittem, nem látom a fényt.
- Berkó: *(riadtan:)* Teréz, nagyon nehéz neked!
- Teréz: Másnak se könnyű.
- Berkó: *(Új hangnembe csap át, bizonytalan önérzettel:)* Legelső vagyok mindenben. A Disz titkára vagyok. Urszinnak is segíték, egy perc szabadidőm sincs, annyi a munkám.
- Teréz: Mi a munka? Levegő! Ha nem dolgozunk, meghalunk. *(Elhallgat.)* Amikor megszöktél Börzsönyitől és szélnek eresztetted az állatait, a tornácon feküdtem és onnan lestelek. Azóta egy pillanat se múlt el, hogy ne gondolnék rád. Te meg csak eljöttél néha, megnéztél: no, majd lehull nekem, mint a férges alma. *(Szünet.)* Amikor a malomnál rácsaptam a lovadra, hogy nekiiramodjon és belefutadj a vízbe, utána követ kötöttem volna magamra, hogy utánad ugorjak.
- Berkó: Mindig félted tőled. *(Bizonytalanul.)* Miért nem vagy olyan, mint a többi lány?
- Teréz: A Gerle partján nem kérdezted.
- Berkó: Beszélni se mertem, olyan szép voltál. *(Újra elhallgat, majd ismét bizonytalanul folytatja.)* Nem tudtam, hogy így szeretsz... nem érdemlem... de mindent megteszek a boldogságodért.
- Teréz: Vesd oda a kutyáknak a boldogságot. Én azt akartam, hogy szeress, úgy szeress, mint én téged, akármennyit szenvednél.
- Berkó: *(Hátrahőköl.)* Én szeretlek, de néha azt hiszem, olyan vagy, mint valami szent. Amikor néztelek a holdvilágnál, úgy éreztem, nem láthatlak meztelenül soha. Én még nem éreztem ezt. Csak kerülgettem a lányokat...
- Teréz: A Gerlénél Ispán Teréz került sorra.
- Berkó: Nem igaz!
- Teréz: *(Komoran:)* Mi mérje a világot, ha nem a hűség? Menj innen, Pista, nem bírod te ezt.
- Berkó: *(Hosszabb szünet után, megrendülve:)* Akármerre futnék, nyomomba szegődnél – hiába menekültem eddig is. Nem mehetek el tőled soha. Ha egy órára lehajtom a fejem, nem alszom, harapom a füvet, de félek eléd kerülni. Kiveszett belőlem az erő, már olyan vagyok, mintha papírból lennék. Tanulok folyton, de már jóformán azt se tudom, mit akarok. Amikor szélnek eresztettem Börzsönyi állatait,

tudtam, miért teszem, de most itt állok a vakvilágban, mint egy fűszál. Élek, tengődök csak, mert nincs föld a talpam alatt.

Teréz: Verd félre a harangokat újra, mint akkor a papnál.

Berkó: Mikor azt hazudta a szöszékről, hogy mindig lesznek szegények és gazdagok? – Miért verném félre most?

Teréz: Mert te is hazudsz.

Berkó: Nem az én bűnöm.

Teréz: Hát kié, ha nem a tied?

Berkó: Nem hazudok én, csak ezer dolog állja az utam. Ha valamelyik pimasz egy szót szól rólad és pofon akarom vágni, a nadrágomhoz szorítom a tenyerem: nem tehetem, meg kell győznöm a disznót. Szeretlek, Teréz, de ha éjszakánként fölnézek az égre, úgy érzem, mintha létrán kúszna föl a tekintetem és pillanatonként megáll minden fokon: ne gondold rá, Pista, mert a gépedben nincs elég olaj, kopott a fogaskereke, a párttitkár gyanakodva nézett rád, mi lesz veled, ha megtud valamit, amit sose követtél el? *(Szünet.)* Röhögnek, kétértelmű szavakat böfögnek, de küzdeni nem lehet, mert a becsületes ember, ha a maga javát nézi, lemarad a többi mögött... Hiába szólsz, nem értenek, aztán meg nincs is foganatja itt a szónak.

Teréz: Így beszélsz, mert semmit se szeretsz igazán.

Berkó: Szeretlek, Teréz, és szeretem a munkám, de egyszer te is megtudod, mi ez.

Teréz: Én soha, mert a gyalázatból rögtön rádnyílt a szemem – tizennégy éves koromban –, és azóta nyitva van és csak téged lát.

Berkó: *(Megrendülve:)* Erőre kapok én újra.

Teréz: Erős lennél, ha nem hazudnál. Tudom én, mi fáj neked.

Berkó: Az a bajom, hogy paraszt se, munkás se vagyok már, csak zúg a fejem, mintha kótyagos lennék.

Teréz: Hősködni szeretnél, Pista, az a bajod... Félsz tőlem, megbántad, hogy ilyen lányt szerettél. Akit egy részeg vén dög...

Berkó: *(Belevág:)* Azt gondolod, én ilyen rongy vagyok... *(Meg akarja csókolni, Teréz nem engedi.)* Szeretlek. *(Újra meg szeretné csókolni, de Teréz kirántja a kezét és hátrál.)* Nem engeded?

Teréz: *(Kitekint az ablakon.)* Maris jön.

Berkó: Soha többé ne beszéljünk erről. *(Gyengéden megsimítja Terézt.)*

Teréz: *(engedékenyen)* Vigyázz, bejön!

Berkó: *(Nézi a lányt, aki bizonytalanul mosolyog.)* Az ördögít!

Teréz: Ígyál! *(Lassan, kicsit megenyhülten kimegy.)*

Berkó: *(Iszik.)* Az ördögít!

Maris: *(Belép, feltűnően jókedvű, kicsit összefüggéstelenül, de célzatosan beszél.)* Szervusz Pista.

Berkó: Szervusz.

Maris: Milyen jó, hogy itt vagy. Igen.

Berkó: Veled mi van, Maris? Még nem unod magad itt?

Maris: Én, én? Nem. Tudod, Pista, az ember nem is hinné... de jó, hogy eljöttél. Sose tudhatjuk, miből mi lesz... meg is mondtam Péternek, hogy itt vagytok.

Berkó: *(nevetve)* Jól tetted.

Maris: Ő nem hibás, mert a férfiak rosszak, még a legjobb is gonosz. Olyan boldog vagyok, de azért nem szabadna így tenni.

Berkó: Áru!d már el, miről beszélsz?

Maris: Szökjetek meg, menjetek messzire, ahol nem ismernek benneteket, mert a szóbeszédnek nincsen vége soha, ott, ahol történt valami. Maga az isten is pletykázik... a pap megmondta neki, ő meg elhíresztelte.

Berkó: Mit?

Maris: Hogy szegény Teréz... *(Észbekap, elhallgat.)* Kis gyerek volt még, úgy bánt vele, mint egy állattal.

Berkó: Elhíresztelte?

Maris: Igen.

Teréz: *(belép)*

Maris: *(Sír.)* Menjetek, Teréz, mert nagy baj lesz. Vidd a kabátom, majd lesz neked másik. *(Leakasztja a kabátját, és odaadja Pistának.)*

Berkó: Gyalázat. *(Bizonytalanul egy székre teszi a kabátot.)*

Maris: Jaj.

Péter hangja: Teréz! Teréz!

Maris: Menjetek, siessetek! *(Csaknem kituszkolja őket.)*

Berkó: *(bizonytalanul:)* Gyere, hagyjunk itt mindent.

Teréz: *(keményen:)* Maradj!

Maris: Istenem.

Péter: *(Belép. Földúltan, de magabiztosan beszél. Éles, de nem durva, érezzük, hogy nagyon megváltozott. Azonnal Pistához beszél.)* Jó bor, úgy-e? Örülök, hogy újra megtisztelted a házat. *(Marishoz:)* Tölts nekem is.

Maris: Tessék. Egészségére.

Péter: *(Marishoz:)* Fogd ki a lovat!

Maris: Péter... bácsi – ne fogjuk még ki, én azt hiszem, úgy hiszem, Teréz elmegy: elvihetnék a holmiját a kocsival. Igen.

Péter: *(csaknem szelíden:)* Én meg azt hittem, nem hagyják el olyan könnyen az atyai házat. Úgy-e jól mondtam, Pista? Úgy, ahogy a pap mondaná. Úgy-e Pista *(fojtottan)* neked is nehéz volt?

Berkó: Mit akar?

Péter: Azt, hogy te is megtudd, nincs keresnivalód nála. *(Terézre mutat.)* Mint ahogy nekem sincs.

Maris: *(Alig észrevehetően összeteszi a kezét.)*

Teréz: Mit akar?

Péter: *(Berkóhoz:)* Tudod-e, mi az igazság, Berkó Pista?

Berkó: *(elszántan:)* Az, hogy a pimaszok még itt lebzselnek, mert nem aprították répává őket, mint ahogy ők tették velünk.

Péter: *(Kicsit a papot utánozva:)* Amit mondasz, az gazság, de ha egy „i” betűt billentsz elé, akkor neked igazság. S mivel te is pórul jártál, nekünk már csak a gyalázat marad.

Teréz: Beszéljen, ne papoljon! Mondja meg, mit akar, miért fecseg össze-vissza, tücsköt-bogarat.

Péter: Maradj csendben. *(Mintegy kinyilatkoztatva:)* Húzódjunk meg ott, ahol vagyunk. Ezt mondtam az elnöknek és Urszinnak is, aki valamikor jó barátságban volt a vén bitang Börzsönyi Józseffel... *(Terézhez fordul.)* apáddal, aki belevágott a zsombékba tizenkét éves korodban, a halála után meg a nyakamba akarta sózni a szeretőjét. *(Berkóhoz:)* Te is megtudhatod, úgyse halsz bele, mert ha nagyon fájna, akkor sűrűbben jártál volna hozzá *(Terézre mutat),* nemcsak néha, amikor...

Berkó: Nyomorult!

Péter: Tátva marad a szád, úgy-e, Berkó Pista?

Berkó: Én ezt régen tudtam, de te, amiért elhíresztelted, kitöröd a nyakad – megfogadom! *(csöndesebben:)* Teréz, nem maradhatsz itt tovább. De egyszer még visszajövök ide.

Péter: Jöhetsz, Pista, virtuskodhatsz!

Maris: *(sír)* Menjetek.

Péter: *(Marishoz:)* Neked tanács helyett mást tanácsoltam. Szedd össze a holmidat, és ha rendbe jöttél, munkába állsz. Eleget lebzseltél mások nyakán.

Maris: *(riasztón:)* Péter bácsi, vigyázzon, jól vigyázzon! *(szípgova)* Igen.

Péter: Igen. Ki-ki érdeme szerint éljen. *(Szinte magában.)* A mocsokban is rendnek kell lenni. *(Határozottan Nagy Marishoz:)* Gyere, ülj föl a kocsira, ha már nem fogtad ki a lovat. *(Berkóhoz és Terézhez gúnyosan:)* Ti pedig beszélgetsetek, amíg visszatérek. Mindjárt jönnek a vendégek is. Kínáld meg őket borral. Én csak éppen megfordulok. *(Újra Nagy Marishoz:)* Ej, de félsz a munkától, Maris, hát nem szégyelled magad? No menj. Nem lehetünk tovább Teréz

nyakán. A gyerekeket is hazaküldöm. *(Jelentősen nézi Terézt.)* Elég itt két ember, te meg én.

Maris: Segítsetek. Ne engedjétek! *(Terézhez:)* Most miért nem szólsz? Csak áll, mint a cövek, és a szeme villog, mint amikor apánkat megölte... Igen, ő fogta be a száját, hogy ne kapjon levegőt... Azért halt meg. Útjában áll neki mindenki, ezért pusztít el...

Péter: *(miközben szinte gyöngéden kituszkolja Nagy Marist)* Sajnálak, Maris, de nem tehetünk mást.

Maris: A pap is látta, nemcsak én. Igen. Isten engem úgy segéljen.

Péter: *(Nagy Marissal kimegy, becsukja az ajtót. Nagy Maris elhaló zokogása behallatszik a dermedt csendbe.)*

Berkó: *(újra bizonytalan, kapkodó)* Mi lelte, mit mondott, hová mennek? *(Kinéz az ablakon.)* Urszin jön! *(Gondolkozik.)* Szégyellek a szemük közé nézni. Ennyi aljasság és tűrik, hogy egy feketéző bitang szabadon garázdálkodjon.

Teréz: Menj, Pista, Isten hírével.

Berkó: Hová menjek nélküled?

Teréz: Vissza. És ne gyere hozzám többé. *(Kinéz az ablakon, föl-alá jár és egy-egy gyorsan elhaló dalfoszlányt dúdol.)*

Berkó: Teréz, ez nem mehet így tovább. Határoznod kell. Nevet mindenki, összekuncognak a hátam mögött... és mióta ez a nyomorult is tudja, zsarolni fog. De ha nem így lenne, ott amúgy se maradhatnánk.

Teréz: Miért nem?

Berkó: Mert mindennek van határa.

Teréz: A hitványságnak is, *(csöndesen)* és a tisztesség végét is hiába keresnéd.

Urszin Ágoston: *(70 év körüli, magas, erőteljes, szakállas férfi belép.)* Jó estét.

Berkó: *(Nem köszön vissza, leszegett fejjel áll.)*

Teréz: Jó estét.

Urszin: Péter odaát volt nálunk... nyugodj meg, lányom.

Teréz: Nem maradok itt tovább.

Berkó: Akkor gyere velem.

Teréz: Itt maradok a faluban, itt dolgoztam hat éves korom óta. Azt mondták, elmehetek magukhoz.

Urszin: Átjöhetnél volna...

Teréz: Miért nem hívtak?

Urszin: ...átjöhetnél volna, ha olyan ember kerül eléd... aki nem akasztja szögére a bátorságát. *(Berkóra néz. Keményen, feddően beszél.)* De gyáva se már. Az árnyéka sem annak, aki volt. Eltűnt, nincs többé ez az ember.

Berkó: *(kitör)* Maga is?

Urszin: Nem él, csak bólogat. Igenre igent, nemre nemet mond, aztán megfordítja, ha kell.

Berkó: Ki tanított a hazugságra? Azt mondták, igazat takar minden, ami itt történik. Ki vette el a bátorságom? *(kis szünet)* Ki bolond a fejét a falba verni?

Urszin: Én nem tanítottalak hazudni, de arra se, hogy a libákkal együtt gágogj és velük tagadd meg! *(Terézre mutat.)*

Berkó: Mit tehettem? A többség nem akarta. Az asszonyokkal nem bírok.

Urszin: Én még csak elbánok velük valahogy, de ha a magadfajta szamarak együtt iáznak veled, az már a többség, azt hiszed? – Aztán miért tiltakoztak? Mert megtagadtad őt *(Terézre céloz)*, úgy viselkedtél, mintha idegen lenne.

Berkó: Magam se tudtam, hányadán állok. Makacs, nem beszél, csak hallgat.

Urszin: Aki a hallgatást nem érti, annak az élő szó se barátja.

Berkó: Könnyű magának, úgy él, mintha mindig mások helyett élne. De én mit tegyek?

Urszin: Tanuld meg újra a tiszta, szép beszédet, és amíg nem építjük tetővel lefelé a házakat, addig ne csavard ki a szavak értelmét se. Beszélj világosan, értsék meg jól.

Berkó: Nem én kezdtem.

Urszin: De te és a hozzád hasonlók lapultak legjobban.

Berkó: Ha nem lapulok, akkor mehetek.

Urszin: Mondtam, gyáva se vagy már, csak féreg. *(Elhallgat.)* A régi kis Berkó Pistát keresem benned – nézem, mi lett a hősből, aki szétkergette Börzsönyi állatait és félreverte a harangot. Mi lett belőled? Mintha a saját vérem fertőzne meg!

Berkó: Öreg ember köp szembe, Urszin elvtárs. Már nem érheti baj. Csak beszél, mintha saját szobra lenne, azt hiszi, ma is úgy tehet, mint régen. Ha falba verem a fejem, nem a fal vérzik tőle.

Urszin: *(szinte lázasan:)* Ha nem szólhatsz, a tiszta szemed beszéljen – a kezeddal tiltakozz némán, végezd a dolgod, mint Juli néni, Csörge Dani, Fehér Teri! Könyörülj magadon, és dolgozz, ne hajts fejet. A megaláztatás hamar elmúlik, mint a nyári zápor. Menj vissza, és ha elcsendesítetted őket, vidd magaddal ezt a nagyszerű lányt. Ki mer szólni, lázadni a szerelem ellen? Az ajkukra fagy a szó. Megzabálzod őket, ha nyíltan vallod. Szállj magadba, Pista. És bocsájtss meg, lányom az ő vétkét nekem.

Teréz: *(Gyöngéden megérinti Urszin vállát, és alig észrevehetően magához vonja.)*

Urszin: *(Lassan elmegy.)*

Berkó: Könnyen beszél. Öreg ember, nem veszít semmit.

Teréz: Öregebb vagy nála. Még nem is éltél, de már madárijesztőnek se lennél jó.

Berkó: *(Megembereli magát.)* Azt tanultam: változtassuk meg a körülményeinket és magunk is megváltozunk. Próbáljuk meg. Gyere, menjünk. Megmérgezték itt úgyis mindent. Csomagolj össze, átadom a búzáat, aztán visszajövök.

Teréz: Várj még egy kicsit, ne menj el üres kézzel... Hallgasd meg ezt is. Én öltem meg Börzsönyit, azt mondják – én fogtam be a száját a halála előtt, a pap mondja és Maris, hogy ezért halt meg. Ezt talán még nem mondták meg az asszonyoknak. De mondd el ezt is, hogy a fekete húst, amit a szénalehányó alatt vágtak – én mértem ki. *(Fehér Teri, 35 év körüli asszony belép, alkonyodik, nem veszik észre. Ipán Teréz:)* Állj makulátlanul az asszonyok elé.

Berkó: Megőrültél? – Szedd össze a holmidat, elmegyünk.

Fehér Teri: *(határozottan és szeretettel)* Maradj, Pista. – Szervusz Teréz.

Teréz: *(riadtan)* Ki az? Mit akar?

Fehér Teri: Fehér Teri vagyok.

Teréz: Mit akarsz?

Fehér Teri: Gyűjtsd föl a villanyt.

Teréz: *(Fölkattintja a kapcsolót.)*

Berkó: Hallottad? *(Leszegi a fejét – félénken és kicsit támadóan is.)* Mindenütt ott vagy?

Fehér Teri: Sehol se vagyok, de jön a hír magától is. Nem véded, mert nincs mit védened. Aki másban nem bízik, magában se hisz igazán. Ezért menekülsz.

Berkó: Én kérdelem most, mit akarsz? Hogy úgy nézzenek rá, mint terád? Ne legyen egy nyugodt pillanata, csak a nyálas sarat mossza magáról?

Fehér Teri: *(Mosolyog.)* Nincs nekem semmi bajom, Pista. Csak a verejtéket mosom le a testemről.

Berkó: Tudom. De éjszaka söprűnyélen szállsz el...

Fehér Teri: A szeretőimhez.

Berkó: Így beszélnek rólad. *(Csönd.)* Aki egyszer pórul járt, soha nem szabadulhat az asszonyok nyelvétől.

Fehér Teri: Nem jártam pórul soha, és nem tettem érte semmit, hogy megszabaduljak tőlük.

Berkó: Hiába vagy a legszorgalmasabb. A bűnödöt vezekled – vihogják. Teréz is így járna. Most csak súgnak, búgnak, de ha megtudják, lecsapnak rá, mint a vércsék.

Fehér Teri: Madárijesztőnek talán még jó leszel.

Berkó: Nem érted te ezt, mert... a bőrt is lemarták... az arcodról. – Azért híresztelted szét, hogy a Gerlénél – azt akartad, hogy társad is legyen! Készülj, Teréz, te pedig hagyd békében.

Fehér Teri: Rám bízhatod.

Berkó: Jóra bíznám.

Fehér Teri: Majd elvállik.

Berkó: *(Ellenségesen nézi Fehér Terit, aztán becsapja maga mögött az ajtót.)*

Fehér Teri: *(Hosszabb hallgatás után, mosolyogva.)* Gyere hozzám, Teréz.

Teréz: Alig beszélünk még.

Fehér Teri: Mindennap látlak.

Teréz: Mit akarsz?

Fehér Teri: Semmit.

Teréz: Akkor miért jöttél?

Fehér Teri: *(Mosolyog.)* Megmondani, hogy semmi se rettenetes. *(Mesél.)* Mióta Juli néni beszélte, hogy a Gerle partján Pistával láttalak... *(mosolyog)* Én nem is jártam ott – ő lesett utánad – azóta sok mindent mondanak rólad. És te meg olyan számár vagy, mint én voltam 18 éves koromban. Akkor hagytak el először. *(Mosolyogva.)* Azóta sokat szenvedtem. Tizenkét évig voltam cseléd és amint mostanában mondják, az osztályhelyzetem bizony nem volt jó, de sorsomat elviseltem... Gyere, kedvesem, pihend ki magad nálam, mesélek majd neked sokat. Lépéseket hallok.

Börzsönyi Péter: *(Belép, kicsit meglepetten nézi Fehér Terit.)* Jónapot.

Fehér Teri: Jónapot Péter.

Börzsönyi Péter: Örülök, hogy megtisztelte a házamat. Még nem volt nálunk soha. Most fordultam ki maguktól, köszönöm, hogy ilyen gyorsan viszozza a látogatást. *(Hirtelen.)* Vagy talán a dögszagra jött?

Fehér Teri: *(Alig észrevehetően levegőt szippant, aztán mosolyogva.)* Akkor már régen eljöhettek volna. Szervusz Teréz. *(Elmegy.)*

Péter: Ez pedig ne lépje át többé a házunk küszöbét. *(Hosszabb csend.)* Levágtam a borjút, már át is adtam. Az ember nem tudhatja, mi lesz. *(Csönd.)* Azt hiszem, Fehér Teri követett. De ha följelentett – még a kezem közé kerül – biztos vagyok benne.

Teréz: Maris hol van?

Péter: Majd ha megszabadul, dolgozni megy. A gyerekeket visszavittem. Sokat végezhetünk egyedül is. *(Csönd.)* Teréz...

Teréz: Mit akar?

Péter: *(küszködve)* Nem hiszek én semmit abból, amit a pap beszélt... még ha igaz volt, akkor se... gondolkoztam rajta.

Teréz: Nemsokára többet is töprenghet, de most hallgasson...

Péter: *(megilletődve, nehezen:)* Nem tudom, mi ütött belém... de ha akarod, minden megváltozik... Én... nem vagyok olyan, mint amilyennek látszom... *(csönd.)* Összedolgozunk Urszinékkal... Teréz! Még nem szerettek igazán téged – és csak az szerethet – akinek megengedjük. Te nem taszítottál engem el isten igazából.

A pap: *(belép, nem kenetteljes, de érezzük, valamire készül)* Jóestét. – Hol jártál?

Péter: A szövetkezetben voltam.

A pap: És megmondtad nekik. Visszaéltél az adott szóval.

Péter: Nem tehettem mást. Ha elmegy innen – pusztul minden.

A pap: Nem érdemled meg, hogy embernek nevezzelek.

Péter: *(Kiutat keres.)* Menjünk innen, tisztelendő úr.

A pap: Hitvány szószegő.

Péter: Arra kértem őket, engedjenek csöndben dolgozni.

A pap: Közben bemocskoltad. Így volt?

Péter: Csak beszéltem.

A pap: *(megvetéssel, keményen, de halkan:)* Azért mondtam el, hogy ne zaklasd és hagyj fel a próbálkozással, de ugyanakkor lelkedre kötöttem, hogy soha senki emberfia ne tudja meg. Így volt?

Teréz: *(Megfeszülten figyel, az az érzésünk, hogy minden megértett.)*

Péter: *(bólint)*

A pap: Ezért kotyogtad ki azonnal. Rögtön eljutott hozzám a hír. Egyebekre is figyelmeztettelek, határidőt is szabtam.

Péter: *(megrettenve:)* Betartottam.

A pap: Hazudsz. Figyeltelek. Most is...

Péter: Csirkéket vittem.

A pap: Láttam, amikor fölhajtottam a pokrócot.

Péter: Csirke volt, tíz pár csirkét vágtam. *(Szeretne elmenni.)*

A pap: És a cinkosodnál fekete borjúvá változott. Várj. Te azt hitted, én egy csirkéért, tyúkért, tojásért, a sápért figyelmeztettelek apád halála óta, hogy hagyd abba a bűnös üzelmeid? Az motoszkált a híg tökfeszedben, hogy ez a pap, az én emberem, nem árul el, éppen csak a szája jár? Nem, Börzsönyi Péter, én nem vagyok a ti emberetek, és mindenkié vagyok. Mert ez a törvény és isten akarata! Megtévesztett, hogy sok tanácsot adtam, megtévesztett a vigaszom? Odaállok én minden bajba került ember mellé, akár szegény, akár jómódú, de lesújtok a bitangokra. Meg kell változnod, Péter, és meg is fogsz. *(nyomatékkal:)* A megfelelő helyen.

Péter: Soha, inkább megdöglök. *(elmegy)*

A pap: Nem tehettem mást. *(halkan)* Valaki követett, látták, amikor megmértem a húst, nem tehettem mást.

Teréz: *(megvetéssel:)* Jól megcsinálta. Az egész falu tudja már.

A pap: Az vesse rád az első követ...

Teréz: Előbb bepiszkít, aztán kövel csutakol? Nem sül ki a szeme? Attól se fél, hogy kirázom az irhájából?

A pap: Jogos a felháborodásod, de mondd, Teréz, van-e még valaki, aki többet törődik a sorsoddal, mint én? Börzsönyiék kihasználtak. Pista szégyell, el akar vinni, hallottam, beszéltem vele... a téesz nem fogad be. – Van-e még valaki, aki így áll melléd? Urszin Ágoston és még egynéhányan, talán okosságból, jól meggondolt érdektől vezérelve, de ilyen önzetlenül, tántoríthatatlanul senki se ragaszkodik hozzád.

Teréz: *(nem felel)*

A pap: Valahol Limában, Dél-Amerikában néhány ember alatt leszakadt egy fahíd, a Szent Lajos király hídja. Egy pap kikutatta, miért pusztultak el egyszerre ezek az emberek? Mert értelmetlen és céltalan volt az életük.

Teréz: Mert korhadtt volt a híd.

A pap: Nem! Ez volt a sorsuk, mint ahogy a te sorsod az örök dolgok szolgálatába vezet.

Teréz: Az örök mocsokba.

A pap: Fontold meg, Teréz. *(szünet)* Gyere.

Teréz: *(váratlanul)* Mennyit fizet, ha elszegődök?

A pap: *(visszafojtott örömmel)* Mennyit fizetek? Hát te leszel a gazdasszony...

Teréz: Aztán mit akar még tőlem?

A pap: Teréz, Teréz – kívánhatok-e többet?

Teréz: Nagyon elfogyott már a portékája. Eddig visszadobta a kifogott halat, hogy újra halászhasson. Ha ott leszek magánál, mit csinál még velem?

A pap: Visszavezetlek. *(Csönd.)* Istenedhez. *(Berkó észrevétlenül belép.)* Várlak, Teréz!

(Meglepetten észreveszi Berkót. Hirtelen, átmenet nélkül:) Te is eljöhetsz hozzám néha, nem törne bele a bicskád. Megtisztulnál, újjászületnél, ha ígével könnyítenéd igád. Nem vagyok haragosod, csak azt mondom néked, ha megcsíp egy bolha, ne az ellenség kezét keresd a gatyádban mindjárt, hanem nézz körül a magad háza táján. Megfértünk mi egymás mellett szépen, míg nem csavarták el a fejed. Most sem az egyenlőséget bántom én, fiam, hanem az egyenlenséget. Figyeld csak, mint faljátok saját véretek. A pásztor a nyáját és nyáj pásztorát.

Berkó: Minden kezdet nehéz, majd túl leszünk rajta, de ezt az igát inkább viselem, mint az igét, mert abból csak a régi iga lesz.

- A pap: A múlt nem jön vissza többé, Pista, szőröstől-bőröstől, de ami jó volt benne, ne dobjátok el – annak vissza kell térnie. *(Terézhez.)* A szabadság, a békesség és a csend. – Várlak *(halkan)* benneteket. *(Elmegy.)*
- Berkó: *(nagyon csöndesen)* Úgy hajtogatja a hazugságot, mintha igaza lenne. Mi az igazat is hazugan ejtjük. Vagy talán tévedünk?
- Teréz: *(Tétován jár a szobában, majd kinyitja a szekrényt, egy ruhadarabot az asztalra dob, aztán leül és fejét a kezére hajtja.)*
- Berkó: Ha akkor meghaltunk volna... *(Szerelemmel:)* Teréz!
- Teréz: Menj, Pista, ne szenvedj.
- Berkó: Itt hagyjuk ezt a nyomorult fészket, ezt a gyalázatos pocsolyát.
- Teréz: Akárhová mész, mindenhova átfúj a szél.
- Berkó: *(határozottabban)* Úgy tapad rád a bánat, hogy élni se tudsz nélküle.
- Teréz: A szegény ember ha meghal, vele megy az egész élete. A gazdag tovább mocskol a cinkosai szájával, de nem ugrok a kútba és nem megyek el. Itt maradok, itt maradnék, ha százszor rosszabb lenne, ha rámvigyorognának a gyerekek és a szamarak kikerülnének. Itt maradok ebben a ronda pocsolyában, amit ő csinált. Én nyestem meg ezeket a fákat, az én gyümölcsöimet eszik az emberek. A levegő se kell máshol. Itt maradok köztük, kik nyelvelnek rám, itt maradok, mert ez a pocsolya a hazám. Indulj, Pista, késő van.
- Berkó: És te?
- Teréz: Beállok valahová.
- Berkó: A paphoz?
- Teréz: Moharos is hív. Dolgozni kell itt is, ott is.
- Berkó: Gyere velem, Teréz. *(Megérinti Teréz karját.)* Én megbocsájtok neked.
- Teréz: Mit bocsájtasz meg? Megbocsájtod a fának, hogy villám csapott bele és már csak egy ága hajlik feléd? Megbocsájtod mások bűnét nekem, vagy a gyávaságod miatt könyörölsz meg rajtam. Én nem bocsájtom meg, hogy félsz és úgy reszketsz, mint egy sánta görény. Csak bújsz a világ elől, hogy a bűződdel eltakarj.
- Berkó: Már nem is tudod, mit beszélsz.
- Ispán Teréz: Talán nem tudtam, de most már jól tudom.
- Berkó: Ha igazad lenne, akkor sem ismered az igazságot. Itt nem élhetünk tovább.
- Teréz: Akkor máshol sem.
- Berkó: Próbáljuk meg.
- Teréz: Nem tehetjük próbára azt, ami itt nem állta ki a próbát.

Berkó: Szeretlek, Teréz, akármit mondsz, ha nyomorult gyáva vagyok,
akkor is szerethetlek.

Teréz: Engem soha.

Berkó: *(összetörve)* Talán egyszer megváltozom. *(Lassan kimegy.)*

Teréz: Gyere vissza akkor.

Vége a II. felvonásnak

III. felvonás

Szín: A holdfényben egy lepecsételt ajtót látunk, előtte vasdarabbal a kezében Ispán Teréz áll. A távolból kutyaugatást hallunk.

Teréz: Ugassatok, ha kedvetek tartja, ugassatok. – Te a háromholdas Vargáék kutya vagy, szegények vagytok, alig éltek, ugasd ki, hadd tudja meg az egész falu, hogy betöröm az ajtót. Te is csaholj, Bodri, tizenkét holdat védsz, gazdád álomra se hajthatja a fejét, annyit dolgozik. Tudom már, jól tudom, a kis rongy vagyonért ugattok. Börzsönyi helyett beszéltek kutyanyelven. Nem ijedek meg tőletek. *(A vasdarabbal feszíti a zárat.)* Kinyitottam.

(Változás.)

(Egy pillanatig sötétség van, Ispán Teréz fölgyújtja a villanyt, Börzsönyi József szobája látható. A szoba rendetlen, az ágy széthányva. Időnként a toronyóra ütését halljuk.)

Teréz: *(Körülnéz, leszedi az asztalról az ételmaradékot, aztán becsukja az ajtót, majd révedezve leül egy székre. Később kinyitja az ablakot, beveti az ágyat, aztán kisöpri a szobát. Közben egy-egy vakkantás hallható.)*

Fehér Teri: *(Belép. Tejet, szalonnát és kenyeret tesz az asztalra.)* Könnyen ment, ugye? Most egyél, aztán előveszed.

Ispán Teréz: *(Tejet iszik.)* Kár, hogy nem mesélted el végig, de most nincs idő már rá.

Fehér Teri: Férjem elpusztult a világháborúban. A gyermekeim miatt nem tudtam elhelyezkedni

Ispán Teréz: Aztán?

Fehér Teri: Később kőműveseknél dolgoztam. 22 éves koromban S.S. legények szállták meg az országot, azok nem voltak emberek. Úgy pusztították a népet, mint az aranka a lucernát. Pusztul a nép színe-java, csak ezek a keselyűk lakmároznak. Tőlünk, kőművesektől is vitték az embereket, ha kinyitották a szájukat. Valakit egyszer vérbe fagyva hurcoltak, mert több bért akart. Látod, Teri – szólt hozzám egy magas férfi: ez a fasizmus. – Ő is Pista volt. Vele mentem hazafelé, és az úton beszélt. Nagyon nagy a világ, mutatott a csillagokra, de a kicsi földön mi se maradunk porszemek, ha tudjuk, mi miért van. Minden este együtt voltunk ezután. Könyveket adott és röpcédulákat. Megértettem, miért vagyok szolgál, hogy nekem is pusztítanom kell a hordát.

Egy napon elvitték. Nem láttam többé. Gyászolok én azóta, Teréz.

Ispán Teréz: És bosszút állsz érte.

Fehér Teri: Érte is.

Ispán Teréz: Szeretted még?

Fehér Teri: Szeretem, mert az akaratát követem.

Ispán Teréz: Én is követni fogom, mert téged szeretlek.

Fehér Teri: Vedd elő a puskát és a golyókat. Ha igaz a hír, nem állhatunk tétlenül.

Ispán Teréz: *(Kulcsokat vesz elő és bemegy a kamrába.)*

Fehér Teri: *(beszól Teréznek)* Siess.

Ispán Teréz: *(Halljuk, amint mindenféle limlomot dobál szét. Belép a szobába. Puskát, golyókat és egy nyesőollót hoz.)* Nyesőollót is találtam. *(Az ollót az asztalra helyezi.)*

Fehér Teri: *(újra mosolyog)* Megtölteni tudod?

Ispán Teréz: Vadásztam már. *(Megtölti a puskát, aztán a golyókkal együtt bedugja az ágyba.)*

Fehér Teri: Körülnézek a faluban, fél óra múlva gyere utánam. *(Elmegy.)*

Moharos hangja: Maris!

Maris: *(Később bejön, kicsit meglepett, elfogódott.)* Szervusz, Teréz. *(A zárra mutat.)* Jól tetted. Moharos szólta, hogy nézzem meg, ki jár nálunk. Azt hiszik, Péter. Azt mondták, kiengedik őket, mert forradalom van... Ott lakom nála most. *(Hirtelen elhallgat, pillantása végigsiklik a szobán.)* Megkaptuk mind a ketten – jól elbántak velünk. Igen.

Teréz: Beteg vagy?

Maris: *(nehezen felel)* Gyerekem lesz. Nem hagyott.

Teréz: Te meg segítettél neki, hogy ne hagyjon. Miért engedted?

Maris: Beteg voltam, szédültem, ő meg részegen nekem, olyan volt, mint egy állat. Aztán mit tehettem volna?

Teréz: Kibírod nélküle. Nem olyan nehéz az.

Maris: Ilyen szegény. Anna néni teát adott és forró fürdőt csinált, de nem segített semmi. Amikor megtudtam, hogy elvitték, idejöttem Moharoshoz. Kerestelek mindenfelé, de azt mondták, téged is benntartottak.

Teréz: Urszin Ágoston jótállt értem. Még október elején kiengedtek.

Maris: Hol voltál mostanáig?

Teréz: *(Nem felel.)*

Maris: Az ember olyan, mint egy kivert kutya. Hallom, nem vettek föl, úgy válogatnak. A pap az oka mindennek. *(Pillantása újra körül-siklik a szobán.)* Mi lesz velünk? Alig éltünk, és már vége. Igen.

Teréz: Másnak is volt gyerek a hasában, rosszabbat is kibírnál.

Maris: *(átmenet nélkül, vontatottan)* Tudod, ez a Böszörményi plébános... Tegnap is eljött Moharoshoz, de ne mondd meg senkinek. Beszél-

getnek, isznak, aztán odahajol hozzá: Ne gondoljátok – mondja –, hogy én csak úgy magamtól adtam föl Pétert. Odamentem Börzsönyiékhez – szólt tovább –, és látom, valaki követ, úgy tettem, mintha nem venném észre, az pedig egy fal mögé húzódik. Tudod, ki volt? Én! *(Szünet.)* Azt is mondták, nem lesznek többé kulákok, mert leverték a kormányt. Aztán mindenki egyforma lesz, mint régen volt.

Teréz: Mehetünk újra cselédnek.

Maris: Nem, mert fölszabadítják a földet, és te is meg én is megkapjuk a részünket. De addig mit tegyünk?

Teréz: Beadjuk az eldugott gabonát, lehordjuk róla az agyagot, aztán kiássuk a zsírt.

Maris: Igen. *(csönd)* Odaadhatsz mindent, vigyék széjjel, mit bánom én. Csak arra kérlek, arra kérlek: beteg vagyok, vérzek.

Teréz: Feküdj le a hátsó szobában, aztán hívok orvost, majd elállítja. Gyere, Maris.

Maris: *(nagyon halkán:)* Gyónni voltam. Elmondtam neki mindent. Azt mondta, valamit csak hagyott az öreg nekem is. Most nagy bajban vagyok. Anna néni ismer egy orvost, kétezer forintot kér, meg neki is kell ötszáz.

Teréz: Nem hagyott ő semmit, Maris. *(A füstcső fölötti koromtisztító kabinra mutat, és elővesz egy kulcsot.)* Nincs abban semmi, mindent a földbe vitt, amíg maga is nem került oda.

Maris: Nem is hagyhatott, nem olyan ember volt, tudom, de azért mutasd meg, hogy nyugodtan menjek el.

Teréz: *(Alig figyel oda, zsebébe teszi a kulcsokat, aztán kinéz az ablakon.)*

Maris: Te tudod, mi a szenvedés, nem bírom tovább.

Teréz: Fölneveljük, ember lesz belőle, különb, mint az apja.

Maris: Inkább a kútba ugrok.

Teréz: Minden jóra fordul, meglátod, de a rosszra csak rossz jön, ha nem állsz elé.

(Csörge Dániel és Juli néni jönnek. Csörge bottal jár.)

Juli néni: *(örömmel)* Mondtam, megmondtam, hogy te vagy. Hol jártál ilyen rettenetes időben? Milyen butaság, lepecsételik az ajtót, és te meg... látod, ilyenek. De hol voltál, hol jártál annyi ideig?

Teréz: *(Nem felel, kezébe veszi az ollót.)*

Juli néni: *(Félreérti Teréz hallgatását.)* Ó, a gazemberek!

Csörge Dániel: Megláttalak mindjárt, hogyan kerültél be?

Teréz: Feltörtem az ajtót. *(Csörge botjára mutat.)* Magával mi van?

Csörge: Semmi.

Juli néni: Valaki bement a tehenéért. El akarta vinni. Dani bácsi nem engedte. Ő neki ment, az pedig visszaüött.

Csörge: De a tehén ottmaradt.

Juli néni: Sápadt vagy, Maris, nagyon fehér az arcod.

Maris: Beteg vagyok, Juli néni.

Juli néni: Tudom, kerestelek benneteket. Anna néni mondta, hogy nála voltál. Mennyi baj, mennyi minden, de most szépen dolgozni fogunk. *(Csönd. Nagyon szomorúan, Marishoz:)* Ha majd ezek elmennek. Te is velünk, lányom.

Maris: *(panaszosan)* Ki tudja, mi lesz?

Csörge: Sose sopánkodj, majd kijön ott, ahol bement.

Juli néni: Teréz.

Teréz: *(figyel)*

Juli néni: Pista küldi. *(Egy borítékot nyújt át. A nyeseollóra mutat.)* Ráérsz vele, pihenj előbb.

Teréz: Pihentem én már eleget.

Csörge: Kilenc hónapot. Annyit, mint minden szegény, mielőtt a világra jött. Tedd el az ollót, nincs időnk most erre. *(Botjára támaszkodva kicammog, az ajtó küszöbén egy pillanatra megáll.)* Itt leszünk mindjárt.

Juli néni: *(Kiveszi Teréz kezéből az ollót és az asztalra teszi.)* Feküdjetek le egy kicsit. *(Mindketten kimennek.)*

Maris: Mintha nem lenne törvény, már rendezkednek. Ez a föld Péteré, nem vették el, és most már nem is vehetik. Igen. Hol vannak az állatok?

Teréz: A tanácsházán.

Maris: *(gyűlölettel)* Még mindig ők intézik a falu dolgát. Péternek enni kell, add ide a kulcsot, hogy vehessek valamit, nyisd ki.

Teréz: *(higgadtan)* Nem maradt itt semmi, mondtam már, csak a két kezünk. Ez az örökségünk.

Maris: *(szípgova:)* Szinte testvérek vagyunk, együtt szenvedtünk, együtt nőttünk fel.

Teréz: Együtt ettük a mérget, hányd ki te is.

Maris: Eleget hányok én. *(A hasára mutat.)*

Teréz: Talán egyszer végzel velük te is.

Maris: De előbb te végzel énvelem! Mi neked egy ember, ha az utadban áll? Igen. Nem nyitod ki, mert odaadtad Berkó Pistának... Még ki se hült, már rámasztál. Mindent láttam.

Teréz: *(Maris elé áll, megfontoltan, higgadtan.)* Gonosz vagy, Maris. Nagyon.

- Maris: És te mi vagy? Az apáddal feküdtél le, aztán elküldted. Befogtad a száját. *(Hirtelen zokogásban tör ki.)* Már nem is tudom, mit beszélek. Nem is tudom. *(Köhög, kezét a szájához emeli.)* Jaj!
- Teréz: *(Szemmelláthatóan gyenge, leül egy székre, fennhangon néhány mondatot olvas az átadott levélből:)* Nem mertem szembenézni, – elmenekültem... megismertem a szenvedést.
- Maris: *(sírva)* Ne haragudj, nem akartam. Én nem láttam semmit, esküszöm.
- Teréz: *(Fölveszi az ollót az asztalról, szembenéz Marissal.)* Nem is voltál a lánya, mégis olyan a szemed, mint az övé. *(Kiveszi zsebéből a kulcsot és az asztalra helyezi az ollóval együtt.)* Nesze. *(Kimegy. Kintről valami az ajtóhoz csapódik.)*
- Maris: *(Kinyitja az ajtót, körülnéz, aztán becsukja.)* Dögölj meg! *(Kezébe veszi a kulcsot, aztán a kabinajtó alatt feláll egy székre, kinyitja a kis vasajtót, és mohón kutat az üregben. Kazettával a kezében lelép a székről. Miután kinyitotta, és csak a szentképet találta meg, elolvassa a ráírt szöveget.)* Becsapott, ellopta, gyilkos, tolvaj! *(Leül egy székre, keservesen sír, közben tintát, tollat vesz elő és ráír valamit a szentképre.)*
- Moharos: *(belép)* Megtaláltad?
- Maris: Itt van. *(A szentképre mutat.)*
- Moharos: *(Szótlanul olvas, majd ezt mondja:)* Szép örökséget hagyott rád *(fennhéjázva)*, de én megkaptam a lovam árát.
- Maris: *(Sír.)*
- Moharos: Teréz odament a malomhoz, megállt a víznél...
- Maris: Fulladjon bele, de nem döglik meg az ilyen. Ha mégis elpusztult, legyen neki nehéz a víz.
- Moharos: Visszajön mindjárt, aztán belekeversz engem is. Itt van száz forint, menj a kórházba. *(Az asztalra teszi a pénzt.)* És ahogy Börzsönyi meghagyta... *(a szentképre mutat)* Fogd be a szád, amíg nem takarod. *(Papírpénzt dob az asztalra.)* Lesz nekem megint elég!
- Maris: *(Szinte öntudatlanul a zsebébe gyűri a pénzt.)*
- Moharos: Szedd össze magad, nem marad ez így. *(Az ablakhoz megy.)* Vigyázz, jönnek. A Gerlénél is áll valaki. *(Kimegy.)*
- Maris: *(A hasára teszi a kezét.)* Aludj, kicsim, aludj szépen, te nem szenvedsz majd, mert nem látod meg a napvilágot. Börzsönyi Péter fattyára senki ne öltögesse a nyelvét. *(Kispárnát vesz ki az ágyból.)* Ha megkérdezik, miért tettem, azt felelem, nem tettem mást. Hízelegtem, árulkodtam, kerültem a munkát, eladtam magam annak, akit nem szeretek. Mondd meg te is, ne bántsák érte anyád, mert nem értett semmit, semmit se értett. Ó, de rettenetes! *(Bizonytalan léptekkel a falon függő szentképhez lép.)* Szerettem volna... de Teréz... övé a világ... megvesznek érte. *(Hirtelen felfigyel. Bizonytalanul az asztalhoz megy, ott megáll, kezébe veszi a nyeseöllót és*

megkarcolja a kezét, de amikor meglátja a vért, megretten és jajgat.) Jaj, jaj! (Kimegy.)

Maris hangja: Segítség, segítség! *(Az udvarról fojtott hangok, szavak szűrődnek be a szobába, aztán elcsendesedik minden.)*

Csörge: *(Juli nénivel bejön.)* Itt vagyunk már.

Juli néni: *(Leül.)* A pap tegnap este eljött: tudom-e, hol van? Sürög-forog mindig. Vasárnap már az urakról prédikált, azt mondta, hogy visszajönnek.

Csörge: Nem jöhetnek. De ha mégis, akkor beleszántunk néhányat a földbe.

Juli néni: Urszin miért nem jön?

Csörge: Összeszedi az embereket. Talán van még hírmondójuk. *(Kinéz az ablakon, előre mutat az ujjával.)* Balogh... aki 53-ban kilépett, és most megy utána a többi. Nem jól csináltuk, Juli néni. Miért osztottuk szét a földet? A munkásoknak se adtunk kis műhelyeket a gyárból. *(Szünet.)* Nem szakadhatnak széjjel. Paraszt társaságot csináltam volna egy tagban. Tied ez, övé az a rész. A szántást, vetést, aratást közösen végeztük volna, saját gépekkel. *(Szünet.)*

Juli néni: Jó volt ez így. Nem mindenki olyan, mint maga, aki csak a más javát nézi. Miért nem dobtuk ki a lustákat?

Csörge: Ha korpa közé keveredik az ember, csak akkor eszik meg a disznók, ha ő is akarja.

Juli néni: De menjünk, Dani bácsi. A sakálok már leskelődnek. *(Szünet.)* Megnézem a lányokat. *(El.)*

Csörge: *(Körülnéz, megpillantja a vaskazettát, kezébe veszi a szentképet, és előbb egyik, majd másik oldalát betűzgeti.)* Szűz Mária segíts... Fogd be a szád, és dolgozz... *(nevet)* Mi ez? *(továbbolvas.)* Az enyémet örökre befogta, mint apámét... a tolvaj, gyilkos... Teréz. *(Leteszi a szentképet.)*

Juli néni hangja: Segítség! Segítség! Átvágta az ereit! Tisztelendő úr! Segítség! *(Beront a szobába.)* Ó, istenem, meghalt! Ott fekszik a patakban!

Csörge: Kicsoda?

Juli néni: A nyeseöllóval...

Csörge: *(Kisiet a szobából.)*

Juli néni: *(Az ajtóban megáll.)* Nem igaz, nem tehette. Ismerem őt.

Csörge: *(Visszajön, sapkáját kezében tartja.)*

Juli néni: Kezében tartotta az ollót?

Csörge: *(Fejét csóválja.)* Beviszem a hátsó szobába. *(Kimegy.)*

Juli néni: *(Izgatottan járkal, kezébe veszi a szentképet, forgatja, olvassa, majd leteszi.)* Szűz Mária, segíts... *(Az ablakhoz megy.)* Teréz, olyan vagy, mintha az én lányom lennél. Nem tehetted. *(Megcsókolja a szentképet.)*

Csörge: *(Visszajön.)* Bevittem szegényt. Szólni kell, jelentsük a tanácsnál. Keressük meg Terézt is.

Juli néni: *(Sír.)* Ha még él talán...

Csörge: Hogyan volt bátorsága, ereje hozzá?

Juli néni: Ó, istenem! Ez a keserves, nyomorult élet soha nem volt még gyalázatosabb.

Csörge: Ilyen semmi lánynak ekkora ereje legyen a pusztuláshoz.

A pap: *(Belép.)* Dicsértessék. *(Kezet fog Juli nénivel és Csörgével.)* A rendőrség a járási székhelyre vonult. Még őrszemet se hagytak. A tanácselnök és a titkár a városban értekezik. Nagy események történnek, kedves barátaim. Forradalom van! *(Böszörményi határozottabban, erőteljesebben beszél, mint eddig, de mégis zavart, meg-megszakítja mondatait, révedezik, ábrándozik. Valóban rendkívüli esemény történhetett – ezt érezzük magatartásán. Többször kinéz az ablakon, izgalmát nehezen rejtje el, de viselkedése mégsem feltűnő.)* Megnéztem a szerencsétlent. *(rendkívül szomorúan:)* Sok embert temettem életemben, de ilyen borzalmas halált még nem láttam. Szinte hihetetlen. Fölvágta az ereit, arca is sebes... – de olybá tűnik, mintha csak megkarcolta volna a csuklóját – aztán a vízbe ölte magát. Vajon megtehetette ezt? *(Körülnéz a szobában, a szentképre tekint, majd kezébe veszi és olvassa.)* Börzsönyi írta. Én adtam a kezébe a szentképet. *(mutatja)* De a másik oldalán még meg se száradt a tinta. *(A szentkép fölé hajol, nézi, forgatja.)* Fogd be a szád, és dolgozz... Az enyémet örökre befogta, mint apámét. *(Alaposan vizsgálja az írást.)* Érthetetlen, érthetetlen. Teréz megfenyegette? Lehetséges ez?

Csörge: Szent igaz, tisztelendő úr.

A pap: Mint tudják, a nép lerázza a rákényszerített szenvedést... *(Föl-alá jár.)* ...nem kétséges... *(Megáll Csörge előtt.)* ...az Úr számontartja az önfejű hitszegőket, akik vesztükbe rohannak.

Urszin: *(Belép. Igen csöndesen beszél.)* Jó reggelt.

A pap: Jóreggelt kívánok, Urszin úr.

Urszin: *(Nem figyel a papra.)* Megnéztem. Szép, nyugalmas az arca. *(Gondolkozik.)* Az anyja is vízbe fulladt 15 évvel ezelőtt.

A pap: Egy tragédia nemzedékeken át sújtja a leszármazókat.

Urszin: Sok áldozatot szedett a nyomor, az ostobaság és a gyávaság.

A pap: *(fennköltén)* Tanításaikban már nem nyomorognak, de sorsunk mégis végzetszerűen meghatározott.

Urszin: A sötétség lassabban húzódik vissza természetes medrébe, mint ahogy a gátjai nőnek. A végzet is nehezen kotródik el, tisztelendő úr. *(Kinéz az ablakon, majd kis szünet után Csörgéhez:)* Menj vissza a szövetkezetbe. Már nemcsak tüntetés van, ellenforradalom fenyeget. De véres fejjel menekül vissza odújába a végzet.

Csörge: A tisztelendő úr már készítheti hozzá az égi derest.

- A pap: Emberek, emberek, fogjunk össze. A széthúzás tiport el bennünket mindig. Én menteni fogom mindnyájukat, de most értsünk szót.
- Urszin: Menjünk! Itt húszan vagyunk negyven ellen. De egyedül is győztünk már.
- Juli néni: 1905-ben, amikor leverték a cárt, s maga kint táncolt örömeiben a hóban, egyedül vitte az embereket.
- Csörge: Erősebbek vagyunk náluk.
- A pap: Az isten! Könyörületes kezében vagyunk újra. Őrizzen meg bennünket a vérengzéstől a teremtő. De azt hiszem, az örökkön örök igazságszolgáltatás helyesen ítélte. Sok mindennel visszaéltek. A megpróbáltatást szükségesnek tartom.
- Juli néni: Ó istenem, miért nincs nekünk is istenünk?
(*A pap kivételével mindenki elmegy.*)
- A pap: Köszönöm neked, uram, hogy megpróbáltattál és az iszonyatos időkben is teljesíthettem parancsod! (*Elmegy.*)
(*Egy perc szünet után belép Ispán Teréz. Fekete ruhája egészen testéhez tapad, mintha vizes lenne. Egy szatyrot helyez az asztalra, ruhákat vesz ki belőle, leoltja a villanyt, átöltözködik, majd újra fölgyújtja. – Teréz az egész játék alatt fekete ruhában volt, most vakító fehér blúzt és világos szürke szoknyát visel.*)
- Fehér Teri: (*Belép.*) Jól van! Nézz csak a tükörbe! (*Gyöngéden a tükörhöz vezeti Ispán Terézt.*)
- Teréz: A hajam is vizes lett.
- Fehér Teri: Ha Juli néni látná, azt mondaná... Fehér Teri téged is behálózott. (*Mosolyog.*) Ő küldi a gyerekeket utánam a patakhoz. Már nem is tudom, hová bújjak.
- Teréz: Hát még ha tudná, hogy két hétig nálad voltam. (*Csend.*) Miért nem ismertelek meg előbb?
- Fehér Teri: Amikor beszélni akartam veled, elszöktél.
- Teréz: (*mosolyogva*) Igen.
- Fehér Teri: Én is így voltam, de később megeredt a nyelvem. Aztán megtanultam újra hallgatni.
- Teréz: Neked még nehezebb volt.
- Fehér Teri: Nem szenvedtem annyit, mint te. (*Mosolyog.*) Amikor kizártak a pártból, azt mondták, tiszteletlenül bírálok: „ott tanulta, ahol cseléd volt” – így mondták. Akkor szenvedtem. (*Mosolyogva utánozza Böszörményi plébánost.*) De meglátod, eljön a mi időnk. (*Gondolkozik, aztán meggyőződéssel.*) Eljön hamarosan. Mert azt, ami most van, soha többé megdönteni nem lehet, de menjenek ők is az urakkal, akik nem ismerték már a szülőanyjukat sem. Kis dínomdánom, féldeci népnevelés... csak vendégségbe jártak a néphez, és már álltak is odább. Azoké legyen a szövetség, akik úgy szeretik a közös földet, mint Börzsönyi a magáét. – Érted-e, mit mondok?

Teréz: Urszin Ágoston, Csörge Dani, Juli néni.

Fehér Teri: Ők nem köptek a tiszta vízbe soha. Hanem végezték a dolguk megszakadásig, mert ha baj van, az igazságnál több a hűség!

A nyomorúság kergetett el innen, és nem akarom, hogy megint kézről kézre adjanak. Ha szegények is vagyunk, ne feledjük: nyomorgók és nyomorultak voltunk. *(Elhallgat.)* Haljunk meg inkább, de úr nem jöhet ide többé. A szövetkezet a mienk.

Teréz: Én is veletek mennék...

Fehér Teri: Kivel lehetnél? *(Szünet.)* Megyek. *(El.)*

Teréz: *(Szinte lopva, egy pillanatra újra a tükörbe néz.)*

Péter: *(Belép. Földült, bizonytalan, fojtottan beszél és vigyáz a szavaira.)* Jó reggelt.

Teréz: *(Visszaköszön, de alig halljuk.)*

Péter: Kinyitották a börtönöket, szélnek eresztettek mindenkit. Forradalom van. – Te hol voltál? Hallottál valamit? Mit beszélnek?

Teréz: Sok mindent.

Péter: Úgy hallom, szabad a határ. Nincs kedved világot látni?

Teréz: Elég széles a határ itt.

Péter: Nem kerestek? A rendőrség erre járt már?

Teréz: Néhány perce jöttem haza.

Péter: Mennem kell. *(Összekapkodja a holmiját.)* Tudod, mi vagyok én? Földönfutó. Miért tettem? – Mintha egy csirke jött volna nekem véresen és belémcsípett – úgy megijedtem, hogy birkóztam vele, és amikor kukorékolt a Moharos kakasa, kilelt a hideg, és a Gerléhez húztam. Mintha te markoltad volna össze a kezem. Én nem akartam. Ne mondd meg senkinek, hogy láttál. Nem tudtam, mit teszek. *(Hirtelen meggörnyed, keresztet vet.)* Szerettelek, Teréz! *(Csönd, majd lépéseket hallunk, Péter figyelmeztetően felemeli az ujját, aztán összetörten kisompolyog a szobából.)*

Fehér Teri: *(Visszajön.)* Baj van...

Berkó: *(Beront, szokatlanul eleven, de zavart és esetlen. Kabátjára nemzeti-színű kokárdát tűzött.)* Szervusz Teréz. Jónapot Teri. Megkaptad a levelem? *(Elhallgat, bámulattal nézi Terézt.)* Az előbb beszéltem Juli nénivel. Elmondta, hogy szegény Maris meghalt, és te... Úgy-e nem igaz, Teréz? Arra kért, vigyelek innen gyorsan.

Teréz: *(Megdöbbenve hallgat.)*

Berkó: *(zavartan)* A nyesöolló a te kezeden volt utoljára.

Teréz: *(Zsebkendőjével megéri a szemét.)*

Berkó: Ne haragudj.

Fehér Teri: *(Közbeszól:) Urszin Ágostont és Csörge Danit megtámadták, mert nem engedték szétvinni az állatokat. (Megdöbbent csönd.)* Juli néni rézgálicos meszet önt a szemükbe.

Berkó: Mindenki vigye a magáét, úgyse ért az a szövetkezet semmit. Áldozatok nélkül nincs változás. *(Kínos csönd. Terézhez:)* A forradalmi bizottmányba téged is beválasztunk.

Fehér Teri: Gazemberek közé kerültél. Hurkot kötöttek a nyakatokra. Téveszmét hajszoltok, Pista.

Berkó: Mit bánom én, hogy eszme vagy téveszme – jó vagy rossz –, de ember vagyok újra! Gyere, Teréz! Velem jössz, úgy-e most már?

Teréz: Megyek. Puskám is van. *(előveszi a puskát.)*

Berkó: Nem csalódtam benned.

A pap: *(Belép, meghajtja a fejét Berkó előtt.)* Örülök. Szívem mélyéből örülök. Két évig voltam nálam, nem hullott sziklára a mag. De vigyázzatok a fegyverek tisztaságára, senkit se érjen igazságtalan sérelem. Látom, Teréz, magadba szálltál. Te sem vagy hitszegő. *(Csönd.)* Harcolj velük, én imádkozom értetek.

Teréz: *(halkan, szenvedélyesen)* Melléjük álljam – igen... hogy visszafordítsam a szekerek rúdját, – de ez a puska addig ellenük szegül. – Ha nem így cselekednénk *(a paphoz:)*, akkor maga foghatná dögvél a szerencsétleneket újra, és nem kellene többé pecáznia rájuk, egyenként. Pusztulnának megint rakásra, mint ahogy én pusztultam itt a szégyent takarva, rettegve és kizsarolva. Értük teszem, ha azok ellen török, akik eszüket vesztették. Urszin magyarázta, háborognak, mert nem végeztek a vérszopókkal, és te mondtad *(Berkóhoz)*, csak úgy lehetünk igazán emberek, ha együtt dolgozunk a földön! Szerettelek, azt akarom, hogy újra Berkó Pista legyen belőled. Azért van a kezemben puska.

Fehér Teri: Mert Júdás lettél.

(Urszin Ágoston, Csörge Dániel, Juli néni belépnek.)

Juli néni: Ó, istenem, de rettenetes a szegény, saját magát szaggatja szét.

A pap: Boldogok az együgyűek. Most hallgattam a legszebb zenét, az isten orgonált. Rólunk beszél az egész világ.

Csörge: Duda volt az, repedt duda.

A pap: Boldogok az együgyűek, kik nem látnak és nem hallanak.

Csörge: Boldogok! Mert egy igaz ügyük van és nem ezer, ami mind egyet takar.

Juli néni: Népnýúzást.

A pap: A vesztükbe rohannak. Álljanak meg! A nemzet kéri.

Urszin: A sírját ássa meg a nemzet.

- Teréz: *(csöndesen, szenvedéllyel)* Maga így tanított engem *(kis szünet)* – ...Én pedig azt mondom néktek: szeressétek ellenségeiteket, áldjátok azokat, akik titeket átkoznak, jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék és imádkozzatok azokért, akik háborgatnak és kergetnek titeket.
- A pap: A hegyi beszéd.
- Fehér Teri: Kik feljutottak a hegyre, beszélhettek. Mi lent éltünk megalázásban, és ha kergetnek és háborgatnak bennünket... inkább szétrobantjuk a világot... de ellenségeink nem vetik meg többé a lábukat itt.
- Berkó: Lenin mondta: ...
- Juli néni: *(Nem engedi befejezni, élesen közbevág.)* Ne vedd ajkadra a nevét hiába.
- Urszin: A megkergült szolga nem érti a szót, csak a bikacsök idomítja. *(Csönd.)*
- A pap: Vigyázzanak, hagyják abba az okatlan harcot.
- Csörge: Ha majd lent süti a nap őket – abbahagyjuk.
- Urszin: Menjünk, emberek. *(Elmennek.)*
- Ispán Teréz: Urszin mesélte egyszer: régen, régen, amikor még volt hite a szónak, számárháton ballagott egy ember és a déli nagy melegben egy fához kötötte a jószágot, ő meg lepihent és elaludt. Arra járt éppen egy ragadós kezű naplopó, aki elkötötte az állatot, aztán továbbállt vele. Amikor az ember fölébredt, és látta, hogy elvitték a szamarat, megátkozta a tolvajt és disznóvá változtatta annak minden haszna nélkül. Az átok fogott, mert a vándor bibliai próféta volt. Azóta élnek a földön disznó emberek, mint ti vagytok, kik megkaptatok mindent, most meg visszalopjátok a bitangoknak.
- Berkó: Nem érted te ezt.
- Teréz: Nem is akarom.
- Berkó: Rabszolgának születél. Előbb Börzsönyi hajtott, most ezek fognak!
- Teréz: Szégyelld magad és bújj el a becsstelenségeddel. Menj innen békével, de ha elkötöd te is a szegény ember jószágát, beléd lövök!
- Berkó: *(összetörve)* Megteheted, itt vagyok. *(Hosszabb szünet után, meg-görnyedve, alázatosan.)* A munka zsarnokság gyilkosa marad. Teréz... A Gerlénél... Emlékezzél... fogadalmat tettünk.
- Teréz: És bemocskoltad. Menj innen, ne lássalak többé.
- Berkó: *(Nagyon lassan elmegy, mozdulatai könnyörgést fejeznek ki.)*
- Teréz: Én is megyek, szántani kell.

Függöny